

Annerledes, men lik - bildebøkers potensiale i forebygging av sosioemosjonelle vansker hos skeive elever.

En multimodal analyse av to bildebøker for barn.

Henrikke Tobiassen Nygaard

VEILEDER

May Olaug Horverak

Universitetet i Agder, 2023

Fakultet for humaniora og pedagogikk

Institutt for lærerutdanning

Forord

Å skrive masteroppgave har vært lærerikt, gøy, slitsomt og hektisk. Jeg sitter igjen med et bredt kunnskapsgrunnlag, som jeg vil ta med meg videre inn i livet som nyutdannet. Jeg anser meg selv som heldig som har fått muligheten til å skrive om noe jeg er personlig interessert for, og jeg er takknemlig som har fått muligheten til å ta en mastergrad ved Universitetet i Agder (UiA), Kristiansand.

Først og fremst vil jeg takke min veileder, May Olaug Horverak for et godt samarbeid, hyggelige veiledningssamtaler og grundige tilbakemeldinger. Videre vil jeg rette en takk til kompetanseenheten for kjønns- og seksualitetsmangfold ved UiA for masterstipend. En ekstra takk til Elanor Halvorsen Brendmo og medstudenter for tilbakemeldinger og oppmuntrende ord på skriveseminar. Jeg vil også si takk til Unni Langås for faglig samtale om temaet. Avslutningsvis vil jeg takke mine nærmeste støttespillere for oppløftende ord og deres tilstedeværelse.

Henrikke Tobiassen Nygaard
Kristiansand, 2023

Sammendrag

Denne masteroppgaven undersøker potensialet til å bruke skeiv barnelitteratur med den hensikt å forebygge sosioemosjonelle vansker hos skeive elever. Forskningsmaterialet for studien er bildebøkene *Wilma har to mammaer* (2015) av Lone Halvorsen og Maria Therese Olsen, og *Prinsesse Ivar og vennene på fest* (2020) av Marion Arntzen, Mona Renolen og Alva Swanstrøm Løvgren. Utgangspunktet for masteroppgaven er problemstillingen: *Hvilket potensial har barnelitteratur som omhandler tematikken kjønn og seksualitet, ved forebygging av sosioemosjonelle vansker hos skeive elever?*

Wilma har to mammaer er en bildebok skrevet for barn, som tematiserer seksualitet, der leserne blir kjent med Wilma og hennes to mammaer. *Prinsesse Ivar og vennene på fest* er også en bildebok skrevet for barn, som tematiserer kjønn, gjennom Ivar og hans venner som skal på fest. Begge bildebøkene tematiserer å bryte med normen for seksualitet og kjønnsuttrykk, gjennom barnets perspektiv. I henhold til teori om sosioemosjonelle vansker, vektlegger jeg Richard Haugen (2008) sin forståelse, samt teori om forebyggende strategier og tiltak til Edvard Befring (2019).

Hovedfunnene viser at det foreligger et potensial til bildebøkene *Wilma har to mammaer* og *Prinsesse Ivar og vennene på fest* med den hensikt å forebygge sosioemosjonelle vansker hos skeive elever. Bøkene formidler kunnskap angående tematikken kjønn og seksualitet, som kan redusere negative holdninger mot skeive personer. Bøkene kan brukes som utgangspunkt for refleksjon angående tematikken, og leserne kan oppleve tilhørighet og bekreftelse av å bli kjent med karakterene og deres historier. Dette er sentrale faktorer ved det forebyggende arbeidet med sosioemosjonelle vansker.

Abstract

This master's thesis examines the potential of using queer children's literature with the intention of preventing socioemotional difficulties in queer students. The research material for the study is the picture books *Wilma har to mammaer* (2015) by Lone Halvorsen and Maria Therese Olsen, and *Prinsesse Ivar og vennene på fest* (2020) by Marion Arntzen, Mona Renolen and Alva Swanstrøm Løvgren. The master's thesis is based on the research question: *What potential does children's literature that thematizes gender and sexuality have in preventing socioemotional difficulties in queer students?*

Wilma har to mammaer is a picture book written for children, which thematizes sexuality, where the readers get to know Wilma and her two mothers. *Prinsesse Ivar og vennene på fest* is also a picture book written for children, which thematizes gender, through Ivar and his friends, who are going to a party. Both picture books focus on breaking with the norm for sexuality and gender expression, through the child's perspective. Regarding theory about socioemotional difficulties, I rely mainly on Richard Haugen's (2008) understanding, and the theory of preventive strategies and measures of Edvard Befring (2019).

The main findings in the master's thesis show that there is potential for the picture books *Wilma har to mammaer* and *Prinsesse Ivar og vennene på fest*, with the intention of preventing socioemotional difficulties in queer students. The books convey knowledge regarding the subject of gender and sexuality, which can reduce negative attitudes towards queer people. The books can be used as a starting point for reflection, and readers can experience belonging from getting to know the characters and their stories. These are central factors in the preventive work with socioemotional difficulties.

Innholdsfortegnelse

Forord	1
Sammendrag	2
Abstract	3
Figurliste	6
1 Innledning	7
<i>1.1 Kjønn- og seksualitet i relasjon til læreplaner</i>	<i>9</i>
<i>1.2 Problemstilling</i>	<i>11</i>
<i>1.3 Videre i oppgaven</i>	<i>11</i>
2 Teoretisk og empirisk grunnlag	12
2.1 Begrepsavklaring	12
2.1.1 Lhbt+	12
2.1.2 Kjønn- og seksualitetsmangfold	13
2.2 Sosioemosjonelle vansker.....	15
2.3 Forebygging av sosioemosjonelle vansker	16
2.3.1 Forebyggende strategier og tiltak.....	16
2.3.2 Psykologisk tilnærming til tiltak.....	17
2.4 Kjønn- og seksualitetsmangfold og sosioemosjonelle vansker	19
2.5 Holdninger i møte med lhbt+ personer	21
2.6 Skeiv litteratur	23
2.7 Skeiv teori.....	26
3 Metode	29
3.1 Tekstanalyse med hermeneutisk utgangspunkt	29
3.1.1 Validitet og etiske betraktninger	30
3.2 Analysemodellen	30
3.2.1 Begrepsavklaring	31

3.3 Barnebøkene.....	32
4 Analyse	34
4.1 En analyse av <i>Wilma har to mammaer</i>	34
4.1.1 Kontekstuelle forhold, medium og sjanger	34
4.1.2 Form, innhold og hensikt	37
4.2 En analyse av <i>Prinsesse Ivar og vennene på fest</i>	45
4.2.1 Kontekstuelle forhold, medium og sjanger	46
4.2.2 Form, innhold og hensikt	48
5 Drøfting	55
5.1 <i>Barnelitteratur som forebyggende strategi og tiltak</i>	55
5.1.1 Mulighet til å tilegne kunnskap.....	55
5.1.2 Mulighet til bevisstgjøring av holdninger	57
5.1.3 Mulighet til identifikasjon og opplevelse av tilhørighet	58
6 Avsluttende refleksjoner	61
6.1 <i>Kritiske refleksjoner og videre forskning</i>	61
7 Litteraturliste	63
8 Vedlegg til selvplagiering.....	68

Figurliste

Figur 1. Forside (Halvorsen & Olsen, 2015).	35
Figur 2. Bakside (Halvorsen & Olsen, 2015).	36
Figur 3. Familien til Wilma (Halvorsen & Olsen, 2015, s. 7).	38
Figur 4. Familien til Wilma (Halvorsen & Olsen, 2015, s. 8).	38
Figur 5. Wilma blir til (Halvorsen & Olsen, 2015, s. 14).	41
Figur 6. Wilma blir til (Halvorsen & Olsen, 2015, s. 17).	41
Figur 7. Presentasjon av Wilma (Halvorsen & Olsen, 2015, s. 19).	44
Figur 8. Forside (Arntzen et al., 2020).	47
Figur 9. Bakside (Arntzen et al., 2020).	47
Figur 10. Ivar, Randi, Alva og Mamo (Arntzen et al., 2020, s. 6-7).	49
Figur 11. Antrekk til festen (Arntzen et al., 2020, s. 10-11).	51
Figur 12. Ivar, Randi, Alva og Mamo på fest (Arntzen et al., 2020, s. 28-29).	53

1 Innledning

Barn som identifiserer seg som skeive, som vil si at en bryter med samfunnets normer for kjønn og seksualitet (Bufdir, u.å.-c), kan oppleve det som en utfordring å være annerledes (Bufdir, u.å.-b), og litteratur har i denne sammenheng et stort potensial. Samfunnets normer for kjønn og seksualitet dreier seg om den generelle forståelsen for at det finnes to kjønn, gutt og jente, og at alle er heterofile (Svendsen & Rudi, 2020). Heterofil beskriver seksuell tiltrekning til det motsatte kjønn (Benestad, 2023). Fjoråret var Skeivt kulturår, noe som førte med seg en forventning omkring et større fokus på skeiv barnelitteratur (Lindbach, 2023), det vil si litteratur egnet for barn som tematiserer kjønn og seksualitet, og alle barn fortjener å ha en form for representasjon de kan kjenne seg igjen i. Det ble kun utgitt tre norske barnebøker med skeiv representasjon under Skeivt kulturår. Til sammenligning ble det i 2020 utgitt fjorten norske barnebøker med skeiv representasjon, og i 2021 var antallet åtte. Forlagene ønsker å ta mangfold på alvor, og etterlyser et økt antall mangfoldige utgivelser (Nystøyl, 2021).

Skolen skal legge til rette for at elevene tilegner seg kunnskap angående tematikken kjønn og seksualitet, skape rom for refleksjon og holdningsarbeid, (Bufdir, u.å.-b; Kunnskapsdepartementet, 2017; Meld. St. 6 (2019-2020)), samt motarbeider diskriminering og mobbing (Barne og likestillingsdepartementet, 2008). Til tross for dette er blant annet ordet «homo» et av de mest brukte skjellsordene i norske skoler (Stuen, 2021). Skeive barn og ungdom har høyere risiko enn heterofile for å oppleve trakassering og vold (Malmquist et al., 2013). De utvikler oftere depresjon, bruker narkotiske stoffer og har høyere selvmordsrate. En svensk studie fra 2006 viser til det samme (Tiby & Sorberg, 2006). I denne studien ble anmeldte tilfeller av homorelatert vold analysert, og artikkelen viser at 14% av disse tilfellene skjedde på skolen.

I 2018 ble det gjennomført en kvalitativ og kvantitativ levekårsundersøkelse med den hensikt å kartlegge levekårene til lhbt-befolkningen i Agder (Stokke et al., 2018). Lhbt er en samlebetegnelse på lesbiske, homofile, bifile og transpersoner (FRI - foreningen for kjønns- og seksualitetsmangfold, u.å.), altså de som bryter med samfunnets norm for kjønn og seksualitet. Hovedfunnene som vedrører fysisk og psykisk uhelse, forteller at skeive, de som bryter med normen for kjønn og seksualitet (FRI - foreningen for kjønns- og seksualitetsmangfold, u.å.), opplever sin helse som dårligere enn befolkningen i Agder forøvrig. Transpersoner, de som ikke

identifiserer seg med kjønnen tildelt ved fødsel (Skeiv Ungdom, u.å.), skiller seg spesielt ut i en negativ forstand. En av tre skeive rapporterer om psykiske helseplager, og blant transpersoner gjelder dette godt over halvparten. Transpersoner oppgir også høyere tall ved spørsmål om selvmordstanker, ensomhet og mangel på tilhørighet til stedet de bor. Mangel på noen å snakke med, sosialt nettverk og deltakelse i samfunnet blir i undersøkelsen trukket frem som mulige årsaksforklaringer. Manglende kompetanse i helsevesenet blir trukket frem som bekymringsverdig mot disse funnene.

Bruk av bildebøker med tematikken lhbt+, som er et samlebegrep for seksuelle orienteringer og kjønnsidentiteter (Grasmo, 2021), kan brukes for å utvikle barns selvbevissthet, forståelse og aksept for andre (Leung & Adams-Whittaker, 2022). Bildebøker er en type litteratur som kan gi rom for refleksjon, der bildene fungerer som en lesestøtte som utfyller tekstene (Tørnby, 2020). Bildebøker kan også brukes som «et speil og et vindu» for å illustrere samfunnsaktuell tematikk. Elevene kan møte seg selv og utvikle egen identitet, samtidig som bildebøkene kan illustrere andre levesett og erfaringer (Bishop, 1990). På denne måten egner bildebøker seg spesielt godt for å snakke om viktige og vanskelige problemstillinger, som kan hjelpe leserne til å både forstå seg selv og andre bedre (Ommundsen, 2022). En konsekvens av å ikke ta i bruk litteratur som omhandler skeive tema, kan være at elevene opplever en følelse av isolasjon, da de ikke får mulighet til å møte seg selv «i speilet». Elevene kan igjen få en følelse av at det er noe galt med sin identitet (Snapp et al., 2015).

Elevenes mentaliseringsevne, som er evnen til å «forstå, sette seg inn i og forutse andre menneskers – og dermed egne – tanker, følelser, motiver, behov og reaksjoner» (Stokke, 2022, s. 255), vil også arbeides med når det leses skeiv litteratur i klasserommet. Ved å lese om og bli kjent med skeive karakterer i litteratur kan heterofile elever få en nyansert og bredere forståelse for hvordan det kan oppleves å være skeiv. Dette kan videre bidra til at elevene blir bevisst på egne holdninger og tanker. Som et resultat kan dette forebygge eventuelle negative ytringer og holdninger angående tematikken. For skeive elever kan det å møte karakterer som ligner en selv bekrefte egne følelser, tanker, behov og reaksjoner. På den andre siden kan elevene møte på skeive karakterer som ikke har de samme følelsene og tankene som en selv. Dette kan gi en bredere innsikt i hvordan andre kan oppleve det å selv være skeiv.

1.1 Kjønn- og seksualitet i relasjon til læreplaner

Skolen har et ansvar for å opptre inkluderende, noe som innebærer en inkluderende undervisning med mangfoldige perspektiver på kjønn og seksualitet (Bufdir, u.å.-b; Kunnskapsdepartementet, 2017; Meld. St. 6 (2019-2020)). Skolen er en sentral arena for å arbeide med holdningsarbeid, men også et sted hvor trakassering og mobbing finner sted (Grønningsæter & Nuland, 2008). I 2009-2012 utarbeidet regjeringen en handlingsplan for bedre livskvalitet for lesbiske, homofile, bifile og transpersoner (Barne og likestillingsdepartementet, 2008). I handlingsplanen står skolen som sentral arena for å arbeide for inkludering av alle elever, og motarbeide diskriminering og mobbing på bakgrunn av seksuell orientering og kjønnsuttrykk. Tiltakene for å gjennomføre målene dreier seg om nye læreplaner, som ble utarbeidet i forbindelse med reformarbeidet «Kunnskapsløftet» (Kunnskapsdepartementet & Utdanningsdirektoratet, 2006). De nye læreplanene inneholder kompetansemål angående undervisning om seksuell orientering og endret begrepsbruk (Barne og likestillingsdepartementet, 2008).

Skolen bygges på et sett verdier, som står forankret i overordnet del av læreplanverket. Her står det blant annet at «alle elever skal behandles likeverdig, og ingen elever skal utsettes for diskriminering. (...) Skolen skal ta hensyn til mangfoldet av elever og legge til rette for at alle får oppleve tilhørighet i skole og samfunn» (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 4). Videre står det «når lærere viser omsorg for elevene og ser den enkelte, anerkjennes menneskeverdet som en grunnleggende verdi for skolen og samfunnet» (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 4). Skolen skal også bygges på verdier som demokrati og medvirkning, hvor det blant annet er sentralt at skolen fremmer «demokratiske verdier og holdninger som motvekt mot fordommer og diskriminering» (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 8).

I den overordnede delen av læreplanverket finnes også de tre tverrfaglige temaene folkehelse og livsmestring, demokrati og medborgerskap og bærekraftig utvikling (Kunnskapsdepartementet, 2017). Formålet med arbeidet med demokrati og medborgerskap er blant annet å få elevene til å «forstå dilemmaer som ligger i å anerkjenne både flertallets rett og mindretallets rettigheter. De skal øve opp evnen til å tenke kritisk, lære seg å håndtere meningsbrytninger og respektere uenighet» (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 14). Temaet folkehelse og livsmestring omhandler blant annet psykisk og fysisk helse, og seksualitet og kjønn. Arbeid med dette temaet skal:

(...) gi elevene kompetanse som fremmer god psykisk og fysisk helse, og som gir muligheter til å ta ansvarlige livsvalg. I barne- og ungdomsårene er utvikling av et positivt selvbilde og en trygg identitet særlig avgjørende. (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 13)

Læreplaner i ulike fag og trinn inneholder flere kompetansemål der elevene skal arbeide med de ovennevnte tverrfaglige temaene, blant annet seksualitet og kjønn. I faget norsk etter 2. og 4. trinn skal elevene blant annet samtale, beskrive og reflektere over språkbruk (Kunnskapsdepartementet, 2019b, s. 5-7). Litteratur om tematikken kjønn og seksualitet kan brukes i denne sammenhengen. Litteraturen kan brukes som utgangspunkt for refleksjoner og samtaler, og elevene kan bli bevisst på egne holdninger og synspunkter, samt hvordan dette uttrykkes og videre påvirker andre.

I faget naturfag etter 2. trinn skal elevene «undre seg, utforske og lage spørsmål, og knytte dette til egne eller andres erfaringer» (Kunnskapsdepartementet, 2019a, s. 5). Ved å bruke litteratur med tematikken kjønn og seksualitet, kan elevene innledningsvis bli bevisst på spørsmål angående tematikken, som de lurer på. Deretter kan litteraturen brukes for å besvare eventuelle spørsmål, og videre knytte tematikken til både egne og andres erfaringer. Etter 4. trinn skal elevene ha arbeidet med å «samtale om likheter og ulikheter mellom kjønnene, om kjønnsidentitet og om menneskets reproduksjon» (Kunnskapsdepartementet, 2019a, s. 7). Ved arbeid med dette kompetansemålet, kan litteratur med tematikken kjønn og kjønnsidentitet brukes for å forklare, beskrive og diskutere på en måte tilpasset elevene.

I denne masteroppgaven skal jeg presentere, analysere og diskutere hvordan et utvalg av barnelitteratur som omhandler tematikken kjønn og seksualitet, kan brukes som omtalt over i relasjon til læreplan, for å forebygge sosioemosjonelle vansker hos skeive elever. Jeg er og har alltid vært skeiv, og jeg er og har alltid vært en lidenskapelig leser. Da jeg vokste opp leste vi mye hjemme og på skolen, men jeg hadde aldri muligheten til å speile meg i noen av karakterene. Jeg kjente aldri på nærheten i historien, og det var ensomt å bli kjent med karakterer som utad lignet meg, men ikke på det indre. Da jeg bestemte meg for at læreryrket var min vei å gå, bestemte jeg meg også for å alltid jobbe for et inkluderende klasserom der alle elever skal få oppleve tilhørighet og trygghet, også de som opplever seg selv som annerledes. Jeg mener litteratur har mye potensiale ved slikt inkluderingsarbeid.

1.2 Problemstilling

Problemstillingen som skal besvares i denne oppgaven lyder slik: *Hvilket potensial har barnelitteratur som omhandler tematikken kjønn og seksualitet, ved forebygging av sosioemosjonelle vansker hos skeive elever?* Utgangspunktet for besvarelsen av problemstillingen er en tekstanalyse av bildebøkene *Wilma har to mammaer* (Halvorsen & Olsen, 2015) og *Prinsesse Ivar og vennene på fest* (Arntzen et al., 2020).

For å få en best mulig forståelse av tematikken og problemstillingen vil jeg her presentere enkle definisjoner på et par sentrale begreper, som redegjøres for grundigere i teorikapittelet. Begrepet *sosioemosjonelle vansker* kan defineres som en lidelse eller vanske som påvirker tanker, virkelighetsoppfattelse, emosjoner og atferd (Queensland Government, 2021). Mental helse har også nær sammenheng med sosioemosjonelle vansker. Begrepet *skeiv* brukes om personer som utfordrer *normen for kjønn og seksualitet* (Kristiansen, 2022). *Normen for kjønn* refererer til forestillingen om at alle identifiserer seg med kjønn de ble tildelt ved fødsel (Bufdir, u.å.-c). *Normen for seksualitet* dreier seg om at i et *heteronormativt* samfunn blir det å være heterofil sett på som det naturlige og selvsagte, *normen i samfunnet*, sammenlignet med seksuelle minoriteter, deriblant homofili.

1.3 Videre i oppgaven

Oppgaven består av seks kapitler. Det følgende kapittelet er teorikapittelet, som danner grunnlaget for de metodiske perspektivene, som redegjøres for i kapittel tre. Dette er utgangspunktet for kapittel fire, hvor jeg presenterer analysen av *Wilma har to mammaer* og *Prinsesse Ivar og vennene på fest*. Deretter i kapittel fem drøftes funnene i lys av hvilket potensial bøkene har ved forebygging av sosioemosjonelle vansker. Avslutningsvis i kapittel seks oppsummerer og konkluderer jeg funnene.

2 Teoretisk og empirisk grunnlag

Det teoretiske rammeverket jeg skal redegjøre for, tar for seg blant annet begrepene lhbt+ og kjønn- og seksualitetsmangfold. Dette er begreper som tas aktivt i bruk for å analysere de utvalgte litterære verkene og besvare problemstillingen. Deretter forklares utvalgte tilnærminger til forståelsen, og det forebyggende arbeidet med sosioemosjonelle vansker. For å besvare problemstillingen vil jeg også ta i bruk relevant empiri. Empirien angår kjønn- og seksualitetsmangfold og sosioemosjonelle vansker, holdninger i møte med lhbt+, skeiv litteratur og skeiv teori, som ligger til grunn for valget av bildebøker.

2.1 Begrepsavklaring

Innledningsvis i delkapittelet avklares sentrale begreper, blant annet lhbt+ og skeiv, samt hva som ligger i betegnelsen normen for kjønn og seksualitet. Deretter redegjøres det for hva som inkluderes i betegnelsen kjønn- og seksualitetsmangfold. Betegnelsen omhandler blant annet forståelser for kjønn, begrepene kjønnsidentitet og kjønnsuttrykk, samt paraplybegrepet kjønnsinkongruens. Dette er begreper som aktivt tas i bruk i oppgaven med den hensikt å besvare problemstillingen, og det vil følgelig være nyttig med en redegjørelse.

2.1.1 Lhbt+

Lesbiske, homofile, bifile og transpersoner, faller inn under samlebetegnelsen lhbt (FRI - foreningen for kjønns- og seksualitetsmangfold, u.å.). Forkortelsen kan også skrives som lhbtqi og lhbt+, for å inkludere intersex og skeive i denne gruppen, samt andre identitetskategorier som bryter med normer for kjønn og seksualitet, for eksempel ikke-binær. Begrepet homofil brukes for å omtale personer som blir forelsket/tiltrukket av mennesker av samme kjønn (Skeiv Ungdom, u.å.). Lesbisk brukes for å omtale homofile kvinner, altså kvinner som blir tiltrukket/forelsket i kvinner. Personer som tiltrekkes og/eller forelsker seg i flere kjønn, omtaler seg som bifile. Transpersoner er en fellesbetegnelse for personer med forskjellige kjønnsidentiteter og kjønnsuttrykk, men felles for transpersoner er at de ikke identifiserer seg med kjønnnet tildelt ved fødsel. Begrepet intersex, også kalt interkjønn, omtales av de som har en kropp som ikke enkelt plasseres i kategoriene «mannskropp» og «kvinneskropp». Ikke-binær er en betegnelse for personer som opplever seg selv som en blanding av ulike kjønn, flyter mellom flere kjønn eller som ikke

opplever seg selv som verken mann eller kvinne (Pasientorganisasjonen for kjønnsinkongruens, u.å.).

Betegnelsen *skeiv* brukes også som en samlebetegnelse for de som bryter med normer for kjønn og seksualitet (Bufdir, u.å.-c). I denne oppgaven brukes begrepene *skeiv* og *lhbt+* om hverandre, for å omtale den samme gruppen. Betegnelsen «personer som bryter med normer for kjønn og seksualitet» brukes også aktivt i oppgaven. Betegnelsen kan defineres som et begrep som rommer alle de som bryter med samfunnets normer for kjønn og seksualitet (Bufdir, u.å.-c). Dette innebærer både seksualiteter, orienteringer, praksiser, identiteter, kjønnsidentiteter, kjønnsuttrykk og kjønnskarakteristika. Foreningen FRI presiserer at betegnelsen er «den mest presise og minst ekskluderende betegnelsen man kan bruke for å omtale denne gruppen» (FRI - foreningen for kjønns- og seksualitetsmangfold, u.å., s. 3).

Normer for kjønn og seksualitet dreier seg om antakelser om at alle er heterofile og at alle identifiserer seg med kjønn de ble tildelt ved fødsel (Bufdir, u.å.-c). Dette vil igjen føre til forestillinger om at oppførsel og måten vi uttrykker oss på, samsvarer med kjønn tildelt ved fødsel, samt forventninger knyttet til hvem vi tiltrekkes av og forelsker oss i. Begrepet heteronormativitet vil brukes i oppgaven for å forklare denne normen. Begrepet henspiller at heterofili er det ønskelige og naturlige, og at homofili og andre identiteter vil fremstå som unormalt, merkelig og uønsket (Røthing & Svendsen, 2009).

2.1.2 Kjønn- og seksualitetsmangfold

Betegnelsen *kjønn- og seksualitetsmangfold* brukes for å illustrere de ulike forståelsene for kjønn (Bufdir, u.å.-c). Betegnelsen åpner opp for at det finnes flere kjønnsidentiteter enn kvinne og mann, og handler også om å bryte med forventninger om hvordan en kvinne/mann og gutt/jente er, uavhengig av kjønn og seksualitet. Til tross for at normen i samfunnet deler kjønn inn i to, mann og kvinne, kan kjønn også forstås ved tre andre aspekter. Disse aspektene er biologisk kjønn, som er det kjønn man blir tildelt ved fødsel på bakgrunn av biologisk kropp, psykologisk kjønn, som er det kjønn du føler deg som, og sosialt kjønn, som er det kjønn du sosialiseres inn i. Begrepene *kjønnsidentitet* og *kjønnsuttrykk* er også sentrale begreper for forståelsen av *kjønns- og seksualitetsmangfoldet* (Skeiv Ungdom, u.å.). *Kjønnsidentitet* handler om en person sin indre

opplevelse av opplevd kjønn, enten det er å være kvinne, mann, både kvinne og mann eller ingen av delene. Kjønnsuttrykk handler om hvordan vi uttrykkes oss, som enten kvinne, mann, feminin, maskulin eller utenfor samfunnets tokjønnsnorm. Dette kan uttrykkes for eksempel gjennom klær.

Opplevelsen av manglende samsvar mellom opplevd kjønn, det psykologiske kjønn, og det kjønn man tildeles ved fødsel, biologisk kjønn, kalles kjønnsinkongruens (Skeiv Ungdom, u.å.). Innen spekteret av kjønnsinkongruens finner man begrepet kjønnsdysfori, som kan forklares som ubehaget som kan oppstå ved opplevelsen av kjønnsinkongruens, der det er et manglende samsvar mellom kjønnsidentitet, sitt opplevde kjønn/psykologisk kjønn, og det biologiske kjønn med følgende kjønnsroller som assosieres ved dette kjønn.

Paraplybegrepet kjønnsinkongruens kan på engelsk oversettes som «gender identity disorder» (Bradley & Zucker, 2001). Her blir begrepet definert som “disorders in which an individual exhibits marked and persistent identification with the opposite sex and persistent discomfort (dysphoria) with their own sex or sense of inappropriateness in the gender role of that sex” (Bradley & Zucker, 2001, s. 6011). Videre står det at dette ønsket om å være det motsatte kjønn, kan vise seg gjennom bruk av klær og aktiviteter som assosieres med det motsatte kjønn. Det engelske begrepet «disorder» kan på norsk oversettes til «kaos», «sykdom» og «ugreie» (DinOrdbok, u.å.). Begrepet medfølger mer negative assosiasjoner, sammenlignet med det norske begrepet inkongruens. Kjønnsinkongruens er et nøytralt ord, som ikke indikerer et underliggende problem. Grunnet de negative assosiasjonene til den engelske oversettelsen «gender identity disorder» for begrepet «kjønnsinkongruens», kan det indikere at det her ligger et problem, og som en konsekvens kan assosiasjonene medfølge negative holdninger.

Bufdir bruker betegnelsen «å anerkjenne eksistensen av et flertall av seksualiteter» om begrepet seksualitetsmangfold (Bufdir, u.å.-c, s. 6). Seksuelle minoriteter brukes som en samlebetegnelse om grupper som har en seksuell identitet, orientering eller praksis som bryter med den heterofile normen i samfunnet. Dette inkluderer blant annet grupper av individer som identifiserer seg som lesbiske, homofile, bifile og transpersoner. Seksuell orientering, også omtalt som seksuell legning, brukes for å omtale hvem vi blir forelsket i, seksuelt tiltrukket av og ønsker å være sammen med. De vanligste orienteringene folk identifiserer seg som er heterofil, homofil, bifil, lesbisk og skeiv.

2.2 Sosioemosjonelle vansker

I denne oppgaven skal jeg undersøke potensialet ved bruk av litteratur som omhandler tematikken kjønn og seksualitet ved forebygging av sosioemosjonelle vansker hos skeive elever. Det vil derfor være hensiktsmessig med en redegjørelse for hva som inngår i betegnelsen sosioemosjonelle vansker. Sosioemosjonelle vansker omfatter både sosiale og emosjonelle vansker, og det finnes flere forståelser for hva vanskene innebærer. I denne masteroppgaven har jeg valgt å bruke betegnelsen sosioemosjonelle vansker som en samlebetegnelse som inkluderer både sosiale og emosjonelle vansker, da dette er et vidt og inkluderende begrep.

Sosioemosjonelle vansker kan forstås som mangel på sosial og emosjonell kompetanse. Ogden (2022, s. 228) definerer slik kompetanse som kunnskap, holdninger og ferdigheter hos barn og unge, som er nødvendig for å kunne tenke, føle og handle kompetent. Målsettingen er blant annet å fremme psykisk helse og mestring av stress og motgang. Sosial kompetanse er viktig for alle elever, men det kan være individuelt hvilken del av kompetanseområdet som er gjeldende for den enkelte elev (Ogden, 2022). Noen elever kan oppleve stress og står i en vanskelig livssituasjon, og det vil da være nødvendig å utvikle sosial mestringskompetanse. Andre elever kan oppleve behovet for å utvikle sosial utviklingskompetanse, for å hjelpe med personlig utvikling og sosial vekst. Utvikling av sosial kompetanse er også sentralt for utvikling av et inkluderende klasserommiljø, der alle elever blir akseptert og inkludert uavhengig av forutsetninger og behov. Kompetanseområdene i sosial og emosjonell læring (SEL) kan oppsummeres som relasjonsferdigheter, selvregulering, selvbevissthet, sosial bevissthet og evne til å ta ansvarlige beslutninger (CASEL, 2012).

En annen forståelse av begrepet sosioemosjonelle vansker komme fra psykologen Bower (1969), som forklarer vanskene som en manglende evne til å lære, som ikke kan forklares av faktorer knyttet til helse eller intellektuelt nivå (sitert i Sørli & Nordahl, 1998, s. 70). Vanskene kan også synliggjøres ved en manglende evne til å skape og opprettholde relasjoner med medelever og lærere, samt en upassende oppførsel eller følelser under kjente forhold. En generell følelse av ulykkelighet og depresjon og avslutningsvis en tendens til å utvikle fysiske symptomer som smerte eller frykt knyttet til personlige eller skolerelaterte problemer. Et annet perspektiv på sosioemosjonelle vansker forklarer vanskene som upassende atferd der oppførselen avviker fra

forventningene (Patton et al., 1991, s. 35). Slik upassende atferd kan kategoriseres og måles ut ifra alvorlighetsgraden, hvor alvorlig atferden er, tidsperspektivet, hvor lenge den upassende atferden foregår, og kontekst, hvor og når dette foregår.

I denne oppgaven har jeg valgt å forholde meg til Haugen (2008) sin overordnede definisjon av sosioemosjonelle vansker, da den omfatter både diagnosebasert og ikke-diagnosebaserte vansker som varierer i alvorlighetsgrad. Haugen definerer begrepet slik: «sosiale og emosjonelle vansker referer til en uhensiktsmessig og relativt varig atferdsform som vanskeliggjør læring, trivsel og sosiale relasjoner. Denne atferdsformen ledsages ofte av en avvikende sinnstilstand og/eller karakteristiske kroppslige reaksjonsformer» (Haugen, 2008, s. 28). Til tross for at det finnes flere forklaringer og definisjoner på hva som innebærer i sosioemosjonelle vansker, er felles for de overnevnte retningene at vanskene er knyttet til både det sosiale og emosjonelle aspektet. Vanskene vil vises i situasjoner knyttet til læring, trivsel og/eller ved relasjonsarbeid. Definisjonene nevner også en sammenheng mellom vanskene og atferd.

2.3 Forebygging av sosioemosjonelle vansker

For å kunne se på potensialet ved bruk av litteratur med den hensikt å forebygge sosioemosjonelle vansker hos skeive elever, vil det være hensiktsmessig med en redegjørelse for forebyggende tiltak. Dette vil igjen gi en indikasjon på hvordan den utvalgte litteraturen *Wilma har to mammaer* og *Prinsesse Ivar og vennene på fest* kan brukes i dette arbeidet. I spesialpedagogisk sammenheng handler forebyggende strategier blant annet om å beskytte sårbare barn og unge mot risikofaktorer, som omsorgssvikt, opplæringssvikt, diskriminering, krenkelser og tilsynssvikt (Befring, 2019). Forebyggende arbeid kan også virke fremmende på livsmestrende kompetanse, og forebyggende ved utvikling av uheldige holdninger. I det følgende vil Gerald Caplan (1964) sine strategier for forebygging, samt Edvard Befring (2019) sine forebyggende strategier presenteres.

2.3.1 Forebyggende strategier og tiltak

Forebyggende tiltak kan plasseres inn i klassifiseringene primær-, sekundær- og tertiær forebygging (Caplan, 1964). Primærforebygging innebærer blant annet å igangsette tidlig innsats, for å forhindre at vanskene oppstår. Ved sekundærforebygging vil tiltakene forebygge at vanskene utvikles over lenger tid. Avslutningsvis vil tertiærforebyggende tiltak begrense tilstander som

følge av vanskene. Befring (2019) presenterer de forebyggende strategiene universell forebygging, som omfatter alle som tilhører en definert populasjon, selektiv forebygging, som omfatter enkeltindivider i kritiske situasjoner og problembegrensende forebygging, som i grove trekk skal reversere og hindre tilleggsvansker. Tidlig innsats, tiltak tidligst mulig, og livsmestrende kompetanseutvikling, som dreier seg om selvbeskyttelse og motstandsdyktighet, er også forebyggende strategier.

Universell forebygging omfatter etiske normer, lover, regler, påbud og advarsler, med den hensikt å beskytte mot risikofaktorer (Befring, 2019). En sentral faktor i dette arbeidet innebærer kompetanseutvikling av sentrale aktører, blant annet lærere. Slik kompetanseutvikling kan for eksempel være å styrke læreres bevissthet om mål for opplæringen. Sentralt i slike mål kan innebære arbeid med elevenes vilkår for god opplæringskvalitet, samt å motvirke negative holdninger til elever. Tiltak under selektiv forebygging har den hensikt å forebygge vansker hos utsatte grupper eller enkelte personer (Befring, 2019). Inkludert i dette arbeidet er utvikling av tiltak med den hensikt å erstatte negative skoleerfaringer med positive opplevelser.

Tiltak innen den problembegrensende forebyggingen har med hensikt å reversere vanskene, samt hindre tilleggsvansker (Befring, 2019). Eksempler på tiltak i dette arbeidet er å sørge for at elevene får hyppige opplevelser av tilhørighet. Arbeidet i denne fasen er avhengig av respekt for elevene og deres utfordringer, og tiltakene må være appellerende, engasjerende og vekke positive følelser. Tidlig innsats handler om å iverksette tiltak i en tidlig fase, der det kan foreligge en mulig problemutvikling (Befring, 2019). Tiltak i denne fasen innebærer styrking av læringsglede, mestring og omsorg. Den avsluttende strategien til Befring (2019) sine forebyggende strategier er livsmestrende kompetanseutvikling. Tiltak innen dette området inkluderer økt opplevelse av mestring, tillitt og tiltro til seg selv, samt utvikling av en positiv selvoppfatning. Støtte og stimulering til en optimistisk grunnholdning står også sentralt (Seligman, 2011).

2.3.2 Psykologisk tilnærming til tiltak

Til tross for at det finnes ulike tiltak og strategier i det forebyggende arbeidet, har alle strategiene samme hensikt, å forebygge sosioemosjonelle vansker hos sårbare barn og unge. Ifølge Haugen (2008) finnes det ulike teoritilnærminger til forståelsen av hvordan sosioemosjonelle vansker

oppstår. Disse tilnærmingene er psykologiske teoritilnærminger, nevrobiologiske tilnærminger og sosiokulturelle tilnærminger. I denne oppgaven vil den psykologiske tilnærmingen til Haugen (2008) være mest aktuell for å besvare problemstillingen, og teoritilnærmingen vil derfor bli utdypet, og senere anvendt i drøftingskapittelet. Denne tilnærmingen ble valgt ut på bakgrunn av potensialet ved bruk av de utvalgte bildebøkene *Wilma har to mammaer* og *Prinsesse Ivar og vennene på fest* i det forebyggende arbeidet med sosioemosjonelle vansker hos skeive elever.

Innen den psykologiske teoritilnærmingen til forståelsen av hvordan sosioemosjonelle vansker oppstår, forstås vanskene blant annet som et resultat av uhensiktsmessige tankestrukturer, psykiske sår i tidlig barndom og negativ selvoppfatning om seg selv (Haugen, 2008). Forståelsen av å forklare vanskene som en følge av ugunstige skjemaer eller uhensiktsmessige kognitive strukturer eller tankestrukturer, kalles kognitiv tilnærming, som er den første underkategorien for den psykologiske teoritilnærmingen. Konsekvensen av slike ugunstige skjemaer og tankestrukturer, er at det kan utvikles dysfunksjonelle tankemønstre og ugunstige selvinstruksjoner. Hvordan vi tenker om oss selv, påvirker hvordan vi vurderer og analyserer situasjoner, og igjen hvordan vi løser dem.

Et tiltak innen den første underkategorien, kognitiv tilnærming, vil være å hjelpe elevene med å innse sin feilaktige tenkemåte, slik at de får en mer realistisk oppfatning av seg selv i relasjon til omverden (Haugen, 2008). I arbeidet for å få elevene til å kunne innse sin feilaktige tenkemåte slik at de får en realistisk oppfatning av seg selv, kan litteratur brukes. Ved å bruke litteratur som fremmer representasjonen man finner i et realistisk klasserom, vil noen elever kunne oppleve å kjenne seg igjen. På denne måten kan de innse, ved hjelp av slik representasjon, at deres tenkemåte om seg selv ikke nødvendigvis stemmer.

En annen underkategori for den psykologiske tilnærmingen til forståelsen av hvordan sosioemosjonelle vansker oppstår, er den psykoanalytiske tilnærmingen (Haugen, 2008). Her forklares sosioemosjonelle vansker som traumer og psykiske sår i tidlig barndom. Dette kan skyldes hindring av behovstilfredsstillelse fra tidlig alder. Vanskene kan, i denne retningen, også skyldes svikt i forestillingsevnen i mellommenneskelige samhandlinger, samt svikt av en meningsfull opplevelse av hvem de selv er.

Tiltak innen den psykoanalytiske retningen vil være å avdekke traumene fra tidlig barndom, hjelpe elevene med å utvide sin oppmerksomhetshorisont og sitt rom for meningsdannelse, samt hjelpe vedkommende med å reflektere rundt egen opplevelse om hvem de selv er (Haugen, 2008). Litteratur kan i denne sammenheng brukes for å etablere trygge rom og åpne for samtale angående ulike temaer, slik som temaet lhbt+, som er en samlebetegnelse på identitetskategorier som bryter med normen (FRI - foreningen for kjønns- og seksualitetsmangfold, u.å.). Ved å ta i bruk slik litteratur kan det åpnes opp for en ny og bredere forståelse, som igjen kan gi meningsfulle opplevelser til elevene angående hvem de er. På denne måten ligger det et potensiale i å bruke litteratur som omhandler tematikken kjønn og seksualitet, for å unngå en hindring av behovstilfredsstillelse fra tidlig alder.

En tredje underkategori for den psykologiske tilnærmingen til sosioemosjonelle vansker, er den humanistiske tilnærmingen (Haugen, 2008). Denne forståelsen forklarer vanskene ut ifra omstendigheter i oppvekstmiljøet, som hindrer personlig vekst henimot selvrealisering. Vanskene kan forklares som en konsekvens av negativ selvoppfatning, slik at det oppstår et misforhold mellom aktuell selv og ideal selv. Holdninger i møte med barnet er en viktig faktor i forebyggingen av en slik negativ selvoppfatning. Innsikt i egne følelser og egen tilværelse er også sentralt å arbeide med for å redusere misforholdet mellom ideal selv og aktuell selv.

Ved det forebyggende arbeidet innen den humanistiske tilnærmingen, ligger det et potensial i å bruke skeiv litteratur i undervisning. Blant annet kan bruken av litteraturen skape en bevisstgjøring av egne og andres holdninger om tematikken. Dette kan være forebyggende i arbeid mot fordommer og diskriminering. Videre kan det å bruke slik litteratur for og med elevene skape innsikt i egne følelser angående tematikken. Skeive elever kan blant annet få innsikt og en forståelse om hva de selv føler om at de er skeive. Disse tankene og refleksjonene som kan oppstå i både fellesskap og i hver enkelt elev, kan skape et grunnlag for holdningsarbeid, som deretter kan redusere misforholdet mellom ideal selv og aktuell selv.

2.4 Kjønn- og seksualitetsmangfold og sosioemosjonelle vansker

I det følgende vil empiri angående kjønn- og seksualitetsmangfold og sosioemosjonelle vansker redegjøres for. Dette er empiri som er relevant for å besvare problemstillingen, som skal undersøke

barnelitteraturens potensiale ved det forebyggende arbeidet med sosioemosjonelle vansker hos skeive elever. Ifølge McDermott og Roen (2016) kan skeiv ungdom oppleve fysiske, emosjonelle og materielle utfordringer, på bakgrunn av deres seksualitet og kjønnsidentitet, og skolen kan være en arena som fungerer som en opprettholdende faktor for slike utfordringer. I klasserom sendes det blikk, ropes kommentarer og slenges spøker. På denne måten kan det skapes en arena for «oss heterofile», der det, som en selvfølgelighet, ikke er noen skeive. Uavhengig av kjønn og legning til elevene i klassen, vil det likevel skapes og opprettholdes en «heterofil arena» man vil ta del i (McDermott & Roen, 2016).

I samfunn der ikke-heterofile er i minoritet, vil den utbredte antagelsen være at alle er heterofile og ciskjønnede (Bufdir, u.å.-c). Ciskjønnnet forklares som identifikasjon med kjønnnet tildelt ved fødsel (Jessen, 2023). Ifølge Bufdir (u.å.) vil personer som bryter med heteronormen derfor være sosialt usynlige, og kan bli ansett som annenrangs. Frem til 1977 var homofili regnet som en psykiatrisk diagnose (Human-Etisk Forbund, u.å.), og kjønnsinkongruens ble i 2019 fjernet av Verdens helseorganisasjon (WHO) som diagnose (BBC News, 2019). Denne tidligere forståelsen av homofili og kjønnsinkongruens som mentale lidelser kan være med på å opprettholde nåværende sosiale normer for kjønn og seksualitetsmangfoldet (Davy, 2011; Rogers & Pilgrim, 2010). Disse sosiale normene vil fungere som en konstant påminner for skeive barn og unge at deres kjønn og seksualitet bryter med samfunnets forståelse, som kan skape opplevelser om skam, utilstrekkelighet og mislykkethet (Fullagar, 2003).

Studier gjennomført i flere vestlige land viser en tydelig sammenheng mellom barn og unge som identifiserer seg med det brede spekteret av kjønn- og seksualitetsmangfold, og tilfeller av selvmordstanker, selvmordsforsøk og selvskading (Bailey et al., 2014; Bostwick et al., 2014; Ellis et al., 2015). Faktorer som kan forklare hvorfor skeive barn og unge har flere tilfeller knyttet til selvmord og selvskading omhandler mental helse, diskriminering, sosial isolering, konflikt og uenighet blant familie og venner, samt usikkerhet rundt eget kjønn og seksualitet (Baams et al., 2015; Haas et al., 2011; Marshal et al., 2011). Forståelsen av at man er skeiv i ung alder kan også være en påvirkning.

De overnevnte faktorene kan oppsummert forklares som minoritetsstress, der det ikke nødvendigvis er egen usikkerhet rundt kjønn- og seksualitet som skyldes de sosioemosjonelle vanskene, men samfunnets reaksjoner på dette mangfoldet (Savin-Williams & Ream, 2003). Minoritetsstress kan defineres som «den tilleggsbelastning individer fra stigmatiserte grupper utsettes for på grunn av sin minoritetsposisjon» (Bufdir, u.å.-c, s. 9). På den andre siden er det verdt å nevne at det er relativt få studier som har undersøkt denne direkte sammenhengen mellom skeive barn og unge og faktorer i samfunnet, som samfunnets reaksjoner, som kan påvirke den helhetlige kunnskapen om tematikken (Diamond, 2003).

McDermott og Roen argumenterer i boken *Queer Youth, Suicide and Self-Harm* (2016) for at forståelsen om hvorfor unge skeive opplever sosioemosjonelle vansker, spesifikt selvmord og selvskadning, ligger i samfunnets forståelse av «adolescence». Begrepet kan forklares som «the phase of life between childhood and adulthood, from ages 10 to 19» (World Health Organization, u.å., s. 1). Denne fasen i livet kategoriseres som en periode fra barn til voksen, preget av psykiske og fysiske forandring, samt utforskning omkring egen identitet (Erikson, 1968; Hall, 1904; Kroger, 1996). Ifølge Lesko (2001), blir denne perioden og dens forandringer, eksperimentering og usikkerhet sett på som følgelig og naturlig. Forskning om lhbt-personers utvikling i denne fasen av livet blir ofte redusert til forklaringer angående biologisk og psykisk utvikling, med lite vekt på de sosiale, økonomiske og kulturelle aspektene ved utviklingen (McDermott & Roen, 2016).

McDermott og Roen (2016) problematiserer selvfølgeligheten rundt samfunnets forståelse av livsfasen «adolescence». En konsekvens av slik selvfølgelighet, kan barn og unges behov, følelser og atferd bli avskrevet som naturlig og forventet. I denne utviklingsfasen vil man også bli stilt flere forventninger og krav til atferd, kjønn og seksualitet, samt forståelsen av hvordan man «skal være» (Butler, 2004). I et heteronormativt samfunn kan dette oppleves som spesielt problematiserende for barn og unge som bryter med denne heteronormative normen og forventningen. Følelsen av å ikke tilfredsstillende samfunnets forventninger og krav, kan resultere i selvmord og selvskadning.

2.5 Holdninger i møte med lhbt+ personer

I sammenheng med den overnevnte empirien angående kjønn- og seksualitetsmangfold og sosioemosjonelle vansker, vil det videre være relevant å se på studier angående holdninger til

skeive. Åse Røthing (2007) gjennomførte en undersøkelse i norske klasserom om hvordan homonegativisme og homofobi kommer til uttrykk i klasseromssituasjoner. Homofobi kan defineres som frykt eller negative holdninger mot homofili (Arntsen et al., 2023). I undervisning om seksuell orientering, ble de homofile annengjort, og sett på som «de andre» (Røthing, 2007). På den andre siden ble heterofili sett på som selvsagt og normalt. Undervisningssituasjonene ble anspente, og elevene hadde tydelige meninger om saken. Flere elever uttrykte både homonegativisme i form av negative ytringer, homofobi i form av implisitt frykt, men også aksept.

Da homonegativismen og homofobien ble uttrykt i klasserommet, uttrykte flere lærere at de var rådville om hvordan situasjonen skulle løses (Røthing, 2007). Ifølge Røthing (2007), kan dette skyldes flere årsaker. For det første har tema i liten grad vært viktig i samfunnet generelt. For det andre er tema seksualitet generelt fraværende i lærerutdannelsen i Norge. Dette fører til lav kompetanse blant lærerne. For det tredje kan det handle om mangel på ryggmargsrefleks når det kommer til tematikken. Dette henger igjen sammen med de allerede nevnte årsakene. For det fjerde kan det stilles spørsmål til hvorvidt det sees på som «naturlig» for unge gutter å fremme slik homonegativisme.

Levekårsundersøkelsen fra 2018 som ble gjennomført med den hensikt å kartlegge levekårene til lhbt-befolkningen i Agder, undersøkte også tilfeller av trakassering og diskriminering på skole, studiested og arbeidsplass (Stokke et al., 2018). Hovedfunnene viser at omtrent halvparten av respondentene og informantene opplever at negative holdninger, trakassering og diskriminering på bakgrunn av kjønnsidentitet, kjønnsuttrykk og legning ikke forekommer på arbeidsplassen. På den andre siden viser funnene fra spørreundersøkelsen og informasjon fra intervjuene at trakassering, negative holdninger og diskriminering på skole og studiestedet forekommer i ulik hyppighet blant lhbt-personer, der seksuell orientering, kjønnsidentitet og kjønnsuttrykk er medvirkende faktorer. En av fem oppgir i denne undersøkelsen opplevelser om trakassering fra lærere, på bakgrunn av seksualitet og kjønnsidentitet/uttrykk. I undersøkelsen *Ung i Agder* (2016) rapporterer syv prosent av ungdommene i Agder om opplevelser av plaging, trusler eller utfrysning av andre unge på skolen og fritiden, uten at bakgrunnen for dette blir spesifisert (Berntsen et al., 2016).

Når det kommer til spørsmål angående forhold til egen seksuell orientering, kjønnsidentitet og livskvalitet, kommer transpersoner og bifile kvinner dårligere ut enn homofile, lesbiske og bifile menn (Stokke et al., 2018). Undersøkelsen trekker frem inkludering på skolen som sentral faktor i denne sammenheng. Slikt inkluderingsarbeid avhenger i første omgang av mangfold, inkludering og aksept. Økt kompetanseheving vil også være avgjørende. Kompetansehevingen gjelder angående tematikken seksualitet og kjønns mangfold, og vil være relevant for både ansatte på skolen og elever.

Opinion gjennomførte i 2022 en spørreundersøkelse i et representativt befolkningsutvalg om befolkningens holdninger til lhbtqi-personer, som er personer som tilhører seksuelle minoriteter og kjønnsminoriteter (Grasmo, 2021), på oppdrag fra Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet. Resultatene viser oppsummert at det er en større andel personer som har positive holdninger til lesbiske, homofile og bifile enn resultatene fra 2008, da den samme spørreundersøkelsen ble gjennomført. En av fire personer, med høyest andel personer i alderen 16 til 30 år, oppgir derimot å ha fortalt vitser om homofile og lesbiske i løpet av de siste 12 månedene.

Til tross for at andelen som har negative holdninger til transpersoner og ikke-binære har gått ned siden 2013, viser resultatene fra spørreundersøkelsen at 1 av 10 fremdeles har negative holdninger til transpersoner (Opinion, 2022). Undersøkelsen fra Opinion (2022) stilte også spørsmål når det kom til holdninger overfor kjønnsidentitet og kjønnsuttrykk hos barn. Resultatene kan tyde på at spørsmål som omhandler dette tema overfor barn er vanskelig å ta stilling til, men 2 av 3 svarte at de mener barn og unge som uttrykker at de har en annen seksuell legning enn majoriteten vil få det vanskeligere i oppveksten.

2.6 Skeiv litteratur

Som presentert ved de foregående delkapitlene, foreligger det empiri om kjønn- og seksualitets mangfold og følgende sosioemosjonelle vansker. Deretter følges en redegjørelse for overordnet holdninger mot lhbt+ personer, som speiler et behov for å jobbe med tematikken, der skolen har en unik mulighet til å jobbe med holdningsskapende arbeid. I denne oppgaven skal potensialet ved bruk av skeiv barnelitteratur i det forebyggende arbeidet med sosioemosjonelle vansker undersøkes. Bildebøkene *Wilma har to mammaer* og *Prinsesse Ivar og vennene på fest*

danner utgangspunktet for undersøkelsen. Det vil derfor være hensiktsmessig med en redegjørelse for eksisterende empiri som omhandler skeiv litteratur, og bruken av det i klasserom.

En studie som presenterer allerede eksisterende skeiv litteratur, er tekstanalysen gjennomført av Leung og Adams-Whittaker (2022). De analyserte fem utvalgte engelske bildebøker som tematiserer lhbt+, utgitt mellom 2015-2020. De utvalgte bildebøkene er skrevet av samme forfatter, og de ble valgt ut på bakgrunn av at alle er skrevet med den hensikt å forebygge fordommer mot skeive, samt forebygging av homofobi (Pike, u.å.). Homofobi kan defineres som frykt eller negative holdninger mot homofili (Arntsen et al., 2023).

I analysen ble de fem bildebøkene analysert og kategorisert etter frekvensen av representasjon knyttet til underordnet tema (Leung & Adams-Whittaker, 2022). Den aktuelle tematikken var mangfold, antropomorfisme, som betyr at dyr får menneskelige egenskaper (Haugen, 2019), dagliglivet, stereotypier og overordnet mål knyttet til utdanning av leserne. Resultatene fra analysen viser at tematikken mangfold er representert i alle de fem bildebøkene, noe som ble gjort gjennom bruk av farger, samt fremstilling av ulike etnisiteter. Antropomorfisme ble brukt i et fåtall av bildebøkene, og bruken av antropomorfisme i bildebøker med skeiv tematikk, stiller Leung og Adams-Whittaker (2022) seg kritisk til. De mener en konsekvens av å bruke antropomorfisme i skeiv barnelitteratur, er at leserne, uavhengig av egen seksualitet og familiesammensetning, kan få utfordringer med å relatere til karakterene. Utfordringer med å relatere kan videre, ifølge Leung og Adams-Whittaker (2022), redusere elevenes forståelse og aksept angående tematikken seksualitet.

Alle bildebøkene som Leung og Adams-Whittaker (2022) analyserte presenterte dagliglivet til minst en karakter som identifiserer seg som lhbt+, som er en samlebetegnelse på alle som bryter med normen for kjønn og seksualitet (FRI - foreningen for kjønns- og seksualitetsmangfold, u.å.). På den andre siden presenterte fire av fem av bøkene negative aspekter med å være skeiv. Disse negative aspektene var utfordringer knyttet til manglende støttende fellesskap, diskriminering og mobbing. Ifølge Leung og Adams-Whittaker (2022) kan dette føre til utfordringer med identifikasjon for de som selv er skeive. Tematikken stereotypisk atferd, tradisjonelle kjønnsroller og familiestrukturer ble fremstilt i alle bøkene. Til tross for mangelen på representasjon angående

denne tematikken, mener Leung og Adams-Whittaker (2022) at slik tradisjonell fremstilling kan føre til felles diskusjoner og refleksjoner i klasserommet. I forhold til de overordnede målene knyttet til utdanning av leserne, presenterte de fem analyserte bildebøkene verdier som mangfold, rettferdighet og inkludering. Som et resultat konkluderer de med at bøkene egnest ved bruk i klasserommet, ved blant annet arbeid med holdninger.

Resultatene fra en litteraturgjennomgang fra 2009 viser at litteratur som dreier seg om lhbt+ tema, som også kan kalles skeiv litteratur, både skal og blir brukt på skoler på ulike trinn i både USA og London (Clark & Blackburn, 2009). Clark og Blackburn (2009) viser blant annet til to studier gjennomført av lærere som underviste på videregående, som selv brukte slik litteratur i egen undervisning (Greenbaum, 1994; Hoffman, 1993). Resultatene fra disse studiene viser blant annet til en holdningsendring hos elevene, fra i utgangspunktet negative holdninger mot skeive personer, til en aksepterende og inkluderende holdning.

Resultatene fra litteraturgjennomgangen gjennomført av Clark og Blackburn (2009), tydeliggjør at antakelsene lærerne og professorene har om elevenes holdninger og forkunnskap om tematikken lhbt+, påvirker bruken av litteraturen i klasserommet. Dette gjaldt spesielt i de tilfeller hensikten var å bruke litteraturen for å motvirke heteronormativitet, som vil si at det å være heterofil er normen (Almås et al., 2021), og homofobi. Clark og Blackburn (2009) viser blant annet til studier der lærerne tilpasset litteraturen, og det videre arbeidet med den, på bakgrunn av at elevgruppen var heterofile og homofobiske (Athanases, 1996; Hoffman, 1993). Dette viste seg senere å ikke stemme, hvor flere av elevene hadde positive holdninger angående tematikken. Et annet aspekt som ble belyst i litteraturgjennomgangen var også betydningen av å bruke skeiv litteratur gjennomgående over en lenger periode. Clark og Blackburn (2009) påpeker den positive effekten slik bruk kan ha på elevgruppen, da dette etter hvert vil utfordre den heteronormative normen. På den andre siden viste resultatene fra alle studiene de analyserte at slik gjennomgående bruk ikke var tilfelle. Skeiv litteratur ble brukt i relativt få tilfeller, slik som en gang i skoleåret, og som et resultat ble arbeidet med litteraturen sett på som unormalt.

På bakgrunn av resultatene fra litteraturgjennomgangen presenteres en rekke forslag til hvordan litteratur med lhbt+ tematikk kan arbeides med i klasserom, med den hensikt å møte og motarbeide

heteronormativitet og homofobi, utarbeidet av Clark og Blackburn (2009). En sentralt aspekt å vektlegge ved valg av skeiv litteratur, er viktigheten av at litteraturen ikke bare fremstiller karakterer som er skeive, men de skeive karakterene må også føle tilhørighet i trygge fellesskap. Som et resultat kan leserne, særlig aktuelt for de skeive elevene, kjenne på en trygghet og tilhørighet. Et annet aspekt Clark og Blackburn (2009) trekker frem som sentralt i arbeidet med skeiv litteratur i klasserom, er betydningen av å bruke kollegiet til å oppfordre, støtte og utfordre hverandre.

2.7 Skeiv teori

I denne oppgaven skal jeg undersøke potensialet ved bruk av barnelitteratur som omhandler tematikken kjønn og seksualitet, med den hensikt å forebygge sosioemosjonelle vansker hos skeive elever. Skeiv teori ligger til grunn for den utvalgte barnelitteraturen *Wilma har to mammaer* og *Prinsesse Ivar og vennene på fest*. Dette er blant annet fordi bildebøkene utfordrer den heteronormative forståelsen av kjønn og seksualitet, som er antakelsen om at alle er heterofile og at alle identifiserer seg med kjønn de ble tildelt ved fødsel (Bufdir, u.å.-c), noe som vil eksemplifiseres i analysekapittelet. I følgende avsnitt redegjøres det for teoriretningen skeiv teori. Begrepene skeiv teori og queer theory vil bli brukt om hverandre, da begrepene betyr det samme.

Queer theory, som på norsk kan oversettes til skeiv teori, er et paraplybegrep på strømninger som oppstod på 1990-tallet (Kristiansen et al., 2022). Teorien omfatter tenke- og analysemåter som utfordrer og problematiserer allerede satt kjønnsforskning, feministiske studier og studier knyttet til seksuell legning. Dette innebærer en tenke- og analysemåte som retter et kritisk blikk til forståelsen og begrepsbruken knyttet til kjønn og seksualitet. Teorien forstår kjønn ut ifra et konstruktivistisk perspektiv (Brønsted & Canger, 2016). Dette betyr i grove trekk at kjønn blir forstått som en sosial konstruksjon, avhengig av tid, sted og interaksjon. Skeiv teori sitt bidrag til kjønnsforskningsfeltet omhandler beskrivelser av tradisjonell kjønnsforståelse, basert på heteroseksuelle premisser. Videre bidrar teorien til å beskrive hvordan kjønn og seksualitet kan gjøres i ikke-heteroseksuelle kontekster, gjennom blant annet skeiv representasjon og språkbruk (Lorentzen & Mühleisen, 2006), noe som eksempelvis gjøres i de utvalgte bildebøkene. På denne måten vil queer theory være med på å vise hvordan det å være skeiv og stå på kanten av denne normalen, er med på å utfordre den heteronormative selvfølgeligheten (Brønsted & Canger, 2016).

Et sentralt poeng i skeiv teori er synliggjøring av heteronormen, med den intensjon å synliggjøre og delvis provosere den privilegerte posisjonen bestemte grupper har i samfunnet, (Brønsted & Canger, 2016). I kulturer vil man finne forankrede normer som har en så sentral posisjon, at de ikke er like tydelig å få øye på. På den andre siden har man personer som faller utenfor den normen, som blir veldig tydelige. Som er resultat kan dette være årsak til debatt og diskriminering. For de som lever i «skapet» dvs. homofile som ikke er åpne om sin seksuelle legning, kan dette også føre til et behov for å leve «hemmelige» liv (Lorentzen & Mühleisen, 2006). Dette gjelder for både enkeltindivider og grupper, som kan finne tilhørighet med andre som bryter med normen, ved egne møtesteder, musikksmak og kleskoder. En konsekvens av selvsagte, naturlige normer er med andre ord at noen ekskluderes eller støtes ut, noe skeiv teori belyser (Mortensen et al., 2008).

Forståelsen av kjønn og seksualitet er et sentralt aspekt som drøftes og diskuteres ved skeiv teori, og kjønn og seksualitet kan forstås som nært forbundet (Røthing & Svendsen, 2009). Man vil hele tiden vise til omverden hvem man er, noe som blant annet gjøres ved bruk av klær og kroppspynt. Judith Butler er en amerikansk filosof og kjønnsforsker, og sentral innen skeiv teori. Ifølge Butler (1990) kan det forventes en bestemt og stabil sammenheng mellom tre punkter hos en person, angående deres kjønn og seksualitet. Det første punktet er de fysiske kroppstegnene til en person, dette er eksempelvis kjønnsorganer, skjeggvekst og bryster. Ifølge Butler (1990) vil dette ha nær sammenheng med det sosiale kjønnsuttrykket til en person, for eksempel klær, pynt og uttrykksmåter. Det siste perspektivet er personens seksuelle begjær, som basert på den heteronormative forståelsen, vil rettes mot personer som har motsatte kroppstegn og kjønnsuttrykk enn en selv. En konsekvens av at det foreligger en forventning om sammenheng mellom de tre punktene, er at det kan oppstå forvirring om noen bryter med den (Lorentzen & Mühleisen, 2006). Barn vil vokse opp med denne forventningen, og uttrykke forvirring om personer ikke tilfredsstiller dette «riktige» kjønnsuttrykket. Dette vil også gjelde forventning angående seg selv. Om barn opplever tilhørighet til et annet kjønn enn det kroppstegnene deres tilsier, kan det oppstå usikkerhet og spørsmål om hva som er galt med dem (Lorentzen & Mühleisen, 2006).

Til tross for at Butler er et kjent navn innen skeiv teori, plasseres hun i en dialog mellom feminisme og skeiv teori (Mortensen et al., 2008). Mortensen et al. (2008) forstår Butler som en kritiker til forestillinger om det naturlige, slik som biologisk kjønn, da biologisk kjønn kan sees på som en

effekt av en bestemt måte å snakke på. En konsekvens av å tillegge kjønn og seksualitet en diskursiv regulering, er at det oppstår gitte sannheter som dekker over det faktum at de er produsert eller skapt, slik som heteroseksualiteten. Som et resultat ble Butler (1990) sin teori om kjønn som performativ kategori lansert (Mortensen et al., 2008), som presenteres i verket *Gender Trouble: Feminism and the Subversion of Identity*. I denne teorien sees kjønn på som noe som blir gjort, og ikke noe man verken er eller har. «Kjønn er noe som fremstår gjennom handlinger og praksiser, ikke minst gjennom de ulike måtene vi snakker om kjønn på» (Mortensen et al., 2008, s. 76). Innen teorien om kjønn som performativ kategori snur Butler opp ned på skillet mellom biologisk og sosialt kjønn, som har vært vanlig innen feministisk og kjønnsteoretisk tenkning (Butler, 1990). Butler (1990) ser på det sosiale kjønn som det primære, og det biologiske kjønn som en effekt, like konstruert som det sosiale kjønn. Bildeboken *Prinsesse Ivar og vennene på fest* tematiserer sammenhengen mellom sosialt kjønn og biologisk kjønn, som vil eksemplifiseres i analysen.

3 Metode

I dette kapitlet redegjøres det for metoden tekstanalyse, samt belyses validiteten og etiske betraktninger rundt den. Videre i delkapittel 3.2 presenteres analysemodellen for tekstanalyse utarbeidet og presentert av Bjarne Markussen i boken *Ungdomslitteratur – ei innføring* (2020). Denne analysemodellen danner utgangspunktet for analysen av de litterære verkene *Wilma har to mammaer* og *Prinsesse Ivar og vennene på fest*. Videre presenteres og forklares et utvalg begreper som aktivt anvendes i analysen i kapittel fire. Avslutningsvis presenteres et handlingsreferat fra de to litterære verkene.

3.1 Tekstanalyse med hermeneutisk utgangspunkt

Tekstanalyse er en metode som brukes når man skal studere skriftlige tekster (Postholm & Jacobsen, 2018). Metoden handler om å skape kunnskap om utvalgte tekster, ved å analysere dem på bakgrunn av hva man ønsker å undersøke (Widèn, 2015). Tekstanalyse kan deles inn i tre dimensjoner (Widèn, 2015, sitert i Postholm & Jacobsen, 2018, s. 163). I den første dimensjonen studeres hensikten forfatteren hadde med å skrive teksten. Videre i den andre dimensjonen studerer og analyserer man tekstens form og innhold. I den siste dimensjonen tolkes det hvilke implikasjoner teksten kan ha for situasjoner utenfor teksten. Analysearbeidet i denne oppgaven tar utgangspunkt i den første og andre dimensjonen, og drøftingen danner utgangspunktet for den tredje dimensjonen.

Forskningstradisjonen innen tekstanalyse kalles hermeneutikk, som handler om å forstå meningsperspektivet til menneskene som uttrykker seg i tekst (Gadamer, 2012, sitert i Postholm & Jacobsen, 2018, s. 163). Et sentralt element i hermeneutikken handler om å finne metoderegler for fortolkning av et tekstmateriale (Kleven & Hjørdemaal, 2018). Den hermeneutiske sirkel er et sentralt prinsipp i læren om hvordan en tekst kan forstås. Prinsippet dreier seg om en vekselvirkning mellom del og helhet som skjer ved tekstfortolkning. Med dette innebæres det at delene i en tekst forstås ut fra teksten som helhet. På den andre siden blir også helheten forståelig på bakgrunn av enkeltdelene.

Sentrale filosofer innen denne retningen påpeker førforståelsens betydning i tolkningsprosessen, men med ulik oppfatning (Kleven & Hjørdemaal, 2018). På den ene siden mener de klassiske

hermeneutikerne at ved å trekke et skille mellom nødvendige forutsetninger for forståelse, vil man oppnå en objektiv og uavhengig fortolkning. På den andre siden mener blant annet den tyske filosofen Gadamer, sentral innen nyhermeneutikken, at førforståelsen alltid vil være avhengig av hvem leseren er, noe som vil legge vesentlige prinsipper for fortolkningen.

3.1.1 Validitet og etiske betraktninger

Den kommende tekstanalysen av de utvalgte litterære verkene er et resultat av min personlige lesning. Dette skylder blant annet at min førforståelse, mine personlige, sosiale, kulturelle og historiske erfaringer og kunnskaper, vil prege forståelsen og tolkningen av bøkene. De litterære verkene og følgende elementer som danner utgangspunkt for analysen, er også valgt ut på bakgrunn av egen avgjørelse. Til tross for at jeg forsøkte etter beste evne å holde meg objektiv, vil tolkningen, som et resultat, bære preg av en viss grad av subjektivitet. Alt tatt i betraktning, bygger studien på teori og empiri fra relevante forskningsfelt og har en vitenskapelig agenda, å bidra på det spesialpedagogiske forskningsfeltet.

3.2 Analysemodellen

Analysemodellen til Markussen (2020) danner utgangspunktet for analysen av de utvalgte litterære verkene. Modellen tar utgangspunkt i syv hovedspørsmål, som vil være relevante for analysen. De fire første spørsmålene inngår i Widèn (2015) sin første dimensjon, der forfatterens hensikt blant annet studeres. Det femte, sjette og syvende spørsmålet sammenfaller med den andre dimensjonen til Widèn (2015), der fokuset er på tekstens form og innhold.

I analysen vil de fire første spørsmålene til Markussen (2020) oppsummeres og besvares i et delkapittel for hver bok. Det første spørsmålet i analysemodellen til Markussen (2020) er hvem forfatteren er, det andre spørsmålet som skal besvares er når teksten er skrevet og det tredje spørsmålet er hvor teksten er skrevet (s. 251). Disse spørsmålene studerer de kontekstuelle forholdene ved teksten. Her vil jeg blant annet presentere forfatterne som har skrevet teksten og hvordan deres liv er relevante for teksten som analyseres. Videre presenteres de historiske forholdene ved teksten, blant annet når den er skrevet og tematikken sett i lys av denne tiden. Deretter besvares spørsmål som omhandler tekstens geografiske og kulturelle opphav. Ett sentralt spørsmål som besvares her er hvem teksten er skrevet for. Spørsmål fire stiller spørsmål til medium

og sjanger teksten er skrevet i. I analysen vil det overordnede spørsmålet som stilles knyttet til medium være i hvilken grad teksten utnytter mediets muligheter og konvensjoner. I forhold til sjanger vil jeg presentere sjangeren bøkene tilhører, og videre om de oppfyller eller bryter med forventningene knyttet til sjangeren.

Det neste steget i analysen er å undersøke teksten, på bakgrunn av form, innhold og hensikt (Markussen, 2020). Denne delen av analysen vil ta utgangspunkt i spørsmål fem til syv i modellen til Markussen (2020). Det femte spørsmålet undersøker hvordan teksten er bygd opp, i lys av tekstens form (Markussen, 2020, s. 251). Da begge de litterære verkene er bildebøker, vil jeg i analysen både kommentere verbaltekstens form, bildenes form og samspillet mellom tekst og bilde. Videre i analysen vil det sjette spørsmålet besvares, som dreier seg om hva teksten sier (Markussen, 2020, s. 251), og her vil det brukes eksempler fra både verbalteksten og illustrasjonene. Markussen (2020) presenterer et par spørsmål som vil være aktuelle å bruke som utgangspunkt for analysen i denne delen. Disse er blant annet: «hvilke gjenstander, personer, miljøer og situasjoner skildres? Hvilke tanker og verdier settes opp mot hverandre? (...) Hvilke tanker sitter du igjen med etter å ha lest teksten?» (s. 257). Det syvende spørsmålet i analysemodellen til Markussen (2020) er «hvorfor sier den det?» (s. 258). Ifølge Markussen (2020) er sentrale element å undersøke hva som er forfatterens hensikt med å skrive teksten, intensjonen som kan leses ut av teksten eller hva tekstens funksjon er i samfunnet (s. 258).

3.2.1 Begrepsavklaring

I analysen anvendes flere begreper som brukes angående bildebøker, og det vil derfor være hensiktsmessig med en begrepsavklaring av de mest anvendte begrepene. Bildebøker er en multimodal tekstform bestående av flere modaliteter (Birkeland et al., 2018). I bildebøker er disse modalitetene bilde og verbaltekst, og modalitetene vil sammen formidle mening. Mulighetene og begrensningene som ligger i de ulike modalitetene kalles affordans. Den modaliteten som formidler mest informasjon, har størst funksjonell tyngde (Kress, 2003). I analysen blir det i noen tilfeller brukt begrepet oppslag i stedet for sider. Dette er da et bilde ofte strekker seg over to sider. Oppslag kan skape en effekt av forventning og fremdrift, noe som kalles sidevending (Birkeland et al., 2018). I oppgaven vil begrepene bilde og illustrasjon brukes om hverandre for å skape variasjon. Begrepet leser blir også aktivt brukt gjennom oppgaven, og da problemstillingen

omhandler forebygging av sosioemosjonelle vansker hos skeive elever, vil det impliseres at leserne av bildebøkene *Wilma har to mammaer* og *Prinsesse Ivar og vennene på fest* er elever.

Samspillet mellom modalitetene bilde og verbaltekst kalles ikonotekst (Ommundsen, 2022). Modalitetene kan fortelle hovedsakelig det samme, noe som kalles multimodal redundans (Bjorvand, 2020). De kan utfylle hverandre, slik at den ene modaliteten sier noe mer enn den andre basert på modalitetens muligheter og begrensninger, som kalles funksjonell spesialisering. Modalitetene kan også fortelle ulike historier uavhengig av hverandre (Ommundsen, 2022). Dette samspillet vil påvirke leserens forståelse og tolkning av boken. Bokens forside, bakside, innsideperm, tittelside og kolofonside kalles paratekst (Ommundsen, 2022). Dette vil være tekstene som ligger utenfor, før og etter selve fortellingen. Hensikten med paratekstene er å skape forventninger til boken, samt å etablere en førforståelse i forkant, for å utvide leseopplevelsen (Birkeland et al., 2018). Disse begrepene knyttes til bøkene *Wilma har to mammaer* og *Prinsesse Ivar og vennene på fest* som blir analysert.

3.3 Barnebøkene

Spørsmål en til syv i Markussen (2020) sin analysemodell vil besvares på bakgrunn av utvalgte sider og oppslag i de litterære verkene *Wilma har to mammaer* og *Prinsesse Ivar og vennene på fest*, men det vil være varierende i hvor stor grad de ulike spørsmålene vektlegges. Før analysen presenteres i det fjerde kapittelet, vil det være hensiktsmessig med et handlingsreferat fra bildebøkene. Deretter følger en kort redegjørelse for hvorfor disse bøkene ble valgt ut.

Wilma har to mammaer ble utgitt i 2015 av ekteparet Lone Halvorsen og Maria Therese Olsen. I boken blir leserne kjent med Wilma på 4 år som går i barnehagen. Wilma bor sammen med foreldrene hennes, Mamma Lone og MamMaria. En helt vanlig, men litt annerledes familie. Wilma har mange venner og alt hun trenger. En dag får hun beskjed om at hun skal bli storesøster. Wilma er spent, og litt redd for at mammaene hennes skal bli mer glade i den nye babyen enn henne. Leserne får forklart, gjennom en samtale Wilma har med Mamma Lone og MamMaria, om hvordan hun ble til ved hjelp av donor. Wilma gleder seg nå til å bli verdens beste storesøster.

Prinsesse Ivar og vennene på fest ble utgitt i 2020 av Marion Arntzen, Mona Renolen og Alva Swanstrøm Løvgren. I boken møter leserne barna Ivar, Randi, Alva og Mamo som skal på fest. Ivar vil være prinsesse, Randi vil være prins, Alva vil være jente og Mamo vil bare være Mamo. Før festen skal de velge klærne de ønsker å ha på seg, og leserne får selv velge hva de ville hatt på seg. Videre velges det sko, gjenstand de skal ha med på festen, mat og drikke. Leseren blir underveis presentert for hva som kan velges, hva barna velger, samt stilt for muligheten til å velge selv. Avslutningsvis på festen velges det hvert sitt instrument og alle barna koser seg på festen, akkurat slik de selv ønsker å være.

Bildebøkene ble valgt ut på bakgrunn av aldersgruppen bøkene er ment for, at bøkene følger perspektivet til barn, samt at de har variasjon i både tematikk og modaliteter. Verbalteksten i begge bøkene består av korte og enkle setninger, og illustrasjonene vil fungere som en støtte for leseren. Bøkene er skrevet fra et barnlig perspektiv, der historien formidles gjennom barnas øyne. På denne måten vil bøkene egne seg godt for den barnlige leser. Det vil være en fordel å begynne arbeidet med tematikken tidlig, da barns kjønnsidentitet utvikles allerede ved 2-3 års alderen (Bufdir, u.å.-a). Videre viser resultatene fra en studie fra 2015 at barn blir i gjennomsnittet bevisst på at de har kjønnsinkongruens fra 8-års alderen (Olson et al., 2015). Kjønnsinkongruens er opplevelsen av manglende samsvar mellom opplevd kjønn, og kjønn tildelt ved fødsel (Skeiv Ungdom, u.å.). Den overordnet tematikken «skeiv» er hovedelementet i begge bøkene, men med ulikt perspektiv. I *Wilma har to mammaer* er tematikken seksualitet, og *Prinsesse Ivar og vennene på* tar for seg tematikken kjønnsuttrykk. Dette blir gjort på ulike måter ved hjelp av modalitetene verbaltekst og illustrasjoner, noe som vil utdypes i analysen.

4 Analyse

Analysekapittelet vil være todelt, da bildebøkene analyseres hver for seg med utgangspunkt i spørsmålene i Markussen (2020) sin analysemodell, presentert i det foregående kapittelet. Bildeboken *Wilma har to mammaer* analyseres først, deretter følger en analyse av bildeboken *Prinsesse Ivar og vennene på fest*. Bildebøkernes paratekster, utvalgte sider og oppslag danner grunnlaget for analysen, som er valgt ut med den hensikt å undersøke hvilket potensial den utvalgte litteraturen har ved forebygging av sosioemosjonelle vansker hos skeive elever.

4.1 En analyse av *Wilma har to mammaer*

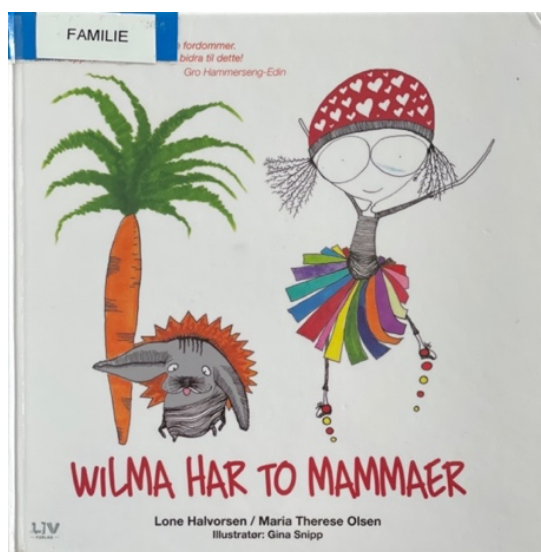
Innledningsvis i analysen vil de første fire spørsmålene i analysemodellen til Markussen (2020) besvares, som har med de kontekstuelle forholdene ved teksten å gjøre, samt tekstens medium og sjanger. Ved denne delen av analysen vil bokens paratekster medfølge, som beskrevet inkluderer tekster som ligger utenfor, før og etter selve fortellingen (Birkeland et al., 2018). Bokens paratekster kan være hensiktsmessig å inkludere, med det formål å presentere boken for en leser som ikke selv har lest den. Den neste delen av analysen danner utgangspunktet for det femte, sjette og syvende spørsmålet. Det femte spørsmålet omhandler tekstens form. Videre i analysen flyttes fokuset over på bokens innhold og hensikt, som er det sjette og syvende spørsmålet i modellen. Bildeboken formidler et innhold gjennom begge modalitetene illustrasjon og verbaltekst, og de utvalgte sidene fra bildeboken *Wilma har to mammaer* vil brukes for å illustrere tekstens form, innhold og hensikt.

4.1.1 Kontekstuelle forhold, medium og sjanger

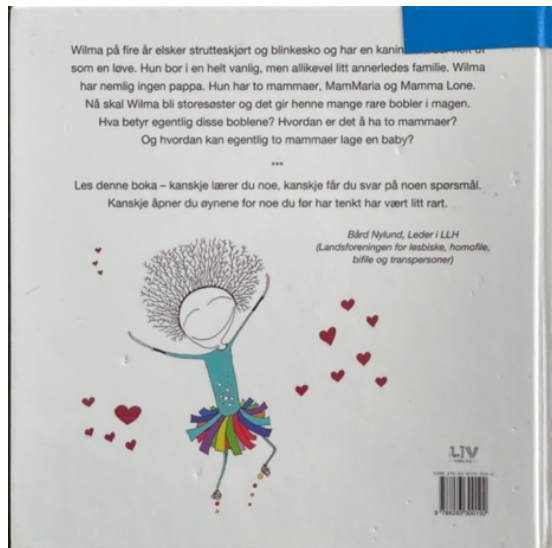
Det første spørsmålet i Markussen (2020) sin analysemodell er hvem forfatterne er. Forfatterne av *Wilma har to mammaer* er Lone Halvorsen og Maria Therese Olsen, og boken er den første og foreløpig eneste boken skrevet av dem. Lone Halvorsen og Maria Therese Olsen er gift, og har to barn. Da de skulle få deres datter Wilma, som har samme navn som karakteren Wilma i boken, forstod de at bøker som handler om å vokse opp i likekjønnede familier var en mangelvare (Forlagshuset i Vestfold, u.å.). Derfor valgte de å sammen skrive boken *Wilma har to mammaer*.

Det andre spørsmålet i Markussen (2020) sin analysemodell vedrører tiden teksten er skrevet, og her kan det være interessant å si noe om tematikken i barneboken sett i lys av tiden den ble utgitt i. *Wilma har to mammaer* ble utgitt i 2015. Det var utfordrende å finne et konkret antall barnebøker med den samme tematikken som ble utgitt i 2015, men til sammenligning ble det publisert flere barnebøker med skeive hovedkarakterer på 1990-tallet enn på 2000-tallet (Waagaard, 2022). På 2000-tallet ble det utgitt tre norske barnebøker med skeive hovedpersoner, i motsetning til åtte barnebøker som ble utgitt på 1990-tallet. Videre på 2010-tallet og utover har det vært en økning i utgivelser av barne- og ungdomsbøker som belyser tematikken kjønn og seksualitet (Norske barne- og ungdomsbokforfattere: NBU, 2021). Til tross for en økning i utgivelser av norske barnebøker som på noe vis omhandler tematikken kjønn og/eller seksualitet, var som tidligere nevnt årsaken til at *Wilma har to mammaer* ble skrevet at forfatterne syntes bøker med tematikken likekjønnede familier var en mangelvare.

Et sentralt element som skal undersøkes i det tredje spørsmålet i Markussen (2020) sin analysemodell, er hvem teksten er skrevet for. *Wilma har to mammaer* er en bildebok som forteller handlingen gjennom hovedpersonen Wilma. Boken består av både verbaltekst og illustrasjoner, noe som gjør nivået passelig for den yngre leser. Ved å lese og studere bokens paratekster, i dette tilfellet bokens forside, bakside og forord, vil dette gi en indikasjon på hvem som er den impliserte leser av teksten, den innskrevne leseren (Markussen, 2020).

Figur 1. Forside (Halvorsen & Olsen, 2015).

Figur 2. Bakside (Halvorsen & Olsen, 2015).

På bokens forside (figur 1) vises en tegning av det som kan minne om en person. Denne personen har store forventningsfulle øyne, et smil om munnen og det som kan minne om hår som stikker ut under en rød lue med hvite hjerter. Personen har på seg et fargerikt skjørt, og under bena er det tegnet røde og gule sirkler. Sirklene kan gi en følelse av at personen hopper, og vedkommende har armene løftet opp, som igjen indikerer at vedkommende er i luften. Blikkfanget på personen er det fargerike skjørtet, og den røde luen. Ved siden av personen er det noe som kan ligne et dyr eller en bamse, stående ved siden av en stor gulrot. Nederst på forsiden står tittelen på boken, i blokkbokstaver og rød skrift.

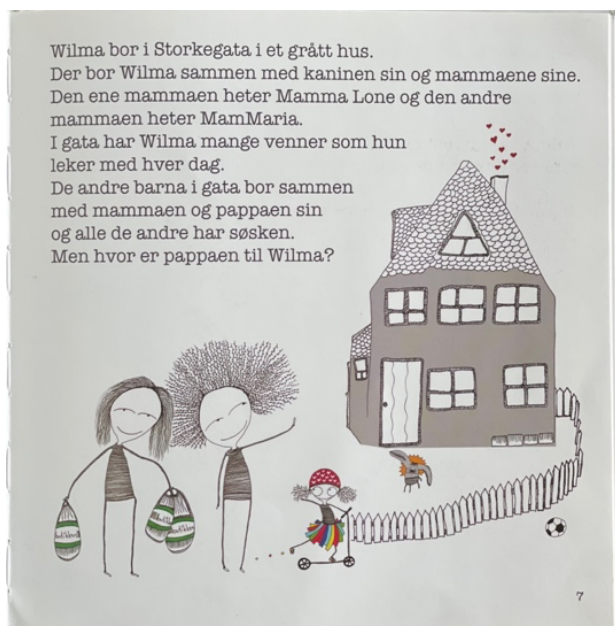
Tittelen kan minne om at den er skrevet for hånd, og fargebruken og blokkbokstavene gir den et barnlig preg, noe som også vil gjøre den enklere for barn å lese på egenhånd. Som tittelen indikerer, kan personen være Wilma. Hun ser svært glad ut, hoppende av glede. Det fargerike og lekne skjørtet indikerer at Wilma er et barn, og luen hun har på seg gir assosiasjoner til kjærlighet. Dyret eller bamsen som står ved siden av gir en indikasjon av å være en tegnet av et barn, da den ikke ligner et realistisk dyr. På bokens bakside (figur 2) står det et kort handlingsreferat, og under står Wilma. Hun ser også her svært blid ut, med et stort smil om munnen, lukket øyne, og armene og bena opp i været. Rundt henne er det mange hjertet, som igjen gir assosiasjoner til at det er mye kjærlighet rundt henne.

Før selve historien starter, er det en side med forord. Ved å lese forordet vil leserne få en forståelse av at boken kan være skrevet for både barn med likekjønnede foreldre og barn som ikke har så mye kunnskap og erfaring med tematikken seksualitet. Her står det blant annet «barn som vokser opp med foreldre av samme kjønn kan få stor glede av ei barnebok de kan identifisere seg med» (Halvorsen & Olsen, 2015, s. 5). Det står også «les denne boka – kanskje lærer du noe, kanskje får du svar på noen spørsmål. Kanskje åpner du øynene for noe du før har tenkt har vært litt rart» (Halvorsen & Olsen, 2015, s. 5). Oppsummert kan man si at teksten er skrevet for den barnlige leser, og kan leses uavhengig av leserens kjønn, seksualitet og familie.

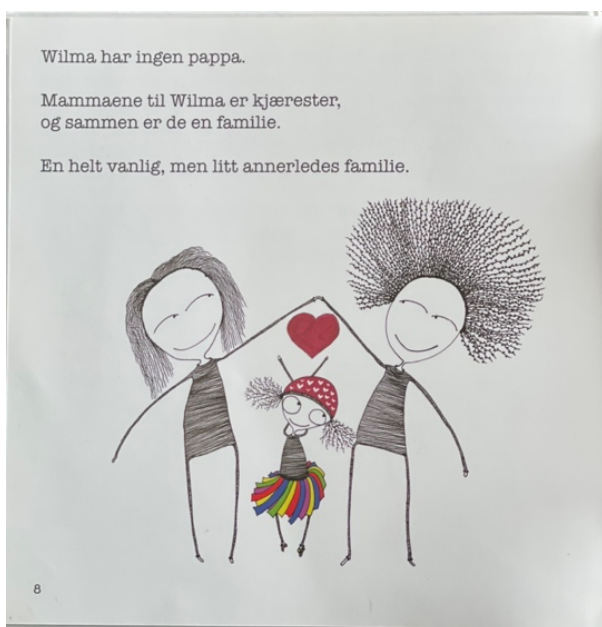
Det fjerde spørsmålet i analysemodellen til Markussen (2020), stiller spørsmål til tekstens medium og sjanger. *Wilma har to mammaer* tilhører barnelitteraturen i sjangeren bildebok, og boken består av modalitetene verbaltekst og bilde. Det vil ligge ulike muligheter og begrensninger i å formidle innhold ved disse modalitetene. Hvordan modalitetene utnyttes i bildeboken, vil presenteres senere i analysen, ved å besvare det femte spørsmålet i analysemodellen til Markussen (2020), som omhandler tekstens form.

4.1.2 Form, innhold og hensikt

Innledningsvis analyseres de innledende sidene (figur 3 og 4) i bildeboken *Wilma har to mammaer*. Disse sidene presenterer og illustrer familien til Wilma. Tekstens form vil analyseres først, som sammenfaller med det femte spørsmålet i analysemodellen til Markussen (2020). Deretter presenteres tekstens innhold og hensikt, som sammenfaller med det sjette og syvende spørsmålet i analysemodellen.

Figur 3. Familien til Wilma (Halvorsen & Olsen, 2015, s. 7).

Figur 4. Familien til Wilma (Halvorsen & Olsen, 2015, s. 8).

På både side 7 (figur 3) og side 8 (figur 4), har verbalteksten størst funksjonell tyngde, da teksten gir noe mer informasjon enn illustrasjonene (Kress, 2003). Verbalteksten benytter muligheten til å gi noe mer detaljer og presis informasjon, slik at leserne blir godt kjent med familien til Wilma. Til tross for at verbalteksten gir mer informasjon, brukes illustrasjonene for å underbygge det mest sentrale med verbalteksten. På den ene siden vil leserne være avhengig av begge modalitetene for

å tilegne seg all informasjon om innholdet, men på den andre siden vil leserne kunne forstå mye av teksten ved å kun benytte seg av en av modalitetene.

Videre i analysen vil tekstens innhold og hensikt presenteres, som er det sjette og syvende spørsmålet i Markussen (2020) sin analysemodell. Ved å lese verbalteksten på side 7 (figur 3), blir leserne kjent med Wilma som bor sammen med sin kanin og to mammaer. Wilma kaller mammaene sine for «Mamma Lone» (figur 3) og «MamMaria» (figur 3). Ved å lese verbalteksten og se på illustrasjonen får leserne en forståelse av at Wilma er en helt vanlig jente. Hun bor i Storkegata i et grått hus, med en inngjerdet hage. I denne gaten bor flere av hennes venner. Wilma har en sparkesykkel og utenfor hagen ligger en fotball. Mammaene til Wilma handler på butikken, som alle andre. Både Wilma og mammaene hennes ser glade ut, med store smil om munnen. Den grå fargebruken får det fargerike strutteskjørtet til Wilma til å lyse opp, og hjertene på luen er også et blikkfang. Wilma vil på denne måten være noe av det første man ser, og fargene er med på å sette den blide tonen i humøret hennes. Opp fra pipen på huset stiger det hjerter, noe som også står i kontrast til det grå huset. Hjertene gir assosiasjoner til kjærlighet, og det ser ut som det svever kjærlighet ut fra huset deres. Dette gir en forståelse for at det er mye kjærlighet i hjemmet til Wilma.

Til tross for at Wilma fremstilles som en helt ordinær jente som bor med en ordinær familie, adresserer også verbalteksten på side 7 (figur 3) at noe er annerledes. «De andre barna i gata bor sammen med mammaen og pappaen sin og alle de andre har søsken. Men hvor er pappaen til Wilma?» (figur 3). Til tross for at noen lesere ikke vil syntes det er uvanlig å ikke ha en pappa, vil det fremdeles oppleves som annerledes, da dette ikke er normen. Man kan anta at de fleste elevene i en klasse vil ha en mamma og en pappa, og ikke to mammaer slik som Wilma. På denne måten bryter familien til Wilma med den heteronormative forståelsen av hva en familie er. Som tidligere nevnt omhandler den heteronormative forståelsen at heterofili er normen, og homofili vil dermed på den andre siden oppfattes som unaturlig (Røthing & Svendsen, 2009). Ved at spørsmålet stilles så tidlig i boken, kan det oppleves som bekreftende at leserne finner det uvanlig å ha to mammaer og ingen pappa. Igjen vil det gi en anerkjennelse at dette er greit å lure på, og at svaret snart kommer.

Den neste siden, side 8 (figur 4), adresserer igjen tankene som leserne nå kan lure på, angående hvordan det er mulig å ha to mammaer og ingen pappa. Verbalteksten forteller direkte at «Wilma har ingen pappa» (figur 4). Videre står det at de er «en helt vanlig, men litt annerledes familie» (figur 4). På denne måten får leserne en tydelig bekreftelse på at Wilma ikke har en pappa, noe som gjør de til en helt vanlig, men også litt annerledes familie. På den andre siden kan dette, på bakgrunn av at det spesifiseres så tydelig at de er en vanlig familie, tolkes på en annen måte. Effekten av at dette spesifiseres, kan være at kontrasten blir enda tydeligere. At familien til Wilma faktisk er annerledes, da de bryter med den heteronormative forståelsen av hva en familie er.

Illustrasjonen på side 8 (figur 4) viser mammaene til Wilma som holder hender og smiler. De ser på hverandre og ser glade ut, og Wilma står under de med store forventningsfulle øyne. Armene hennes peker opp i været, og der ser ut som hun omfavner det store, røde hjertet som er rett over henne. Dette kan symbolisere at hun omfavner kjærligheten hun får fra sine mammaer, og det er ingenting som tyder på at Wilma har et savn etter en pappa. Fargebruken, de smilende ansiktene og måten mammaene står omfavnet på ved siden av Wilma, gir en følelse av trygghet og ro. Dette kan for leserne gi en betryggende følelse av at det er helt i orden å være annerledes, slik som familien til Wilma er. Til tross for at det kan føles skummelt å skille seg ut fra normen, kan leserne gjennom Wilma få en bekreftelse på at det går greit.

Videre i analysen presenteres og analyseres utvalgte sider fra bildebokens midtdel (figur 5 og 6). Disse sidene forteller i grove trekk hvordan mammaene til Wilma laget henne. Med utgangspunkt i sidene blir innledningsvis tekstens form analysert, som er det femte spørsmålet i analysemodellen til Markussen (2020). Deretter presenteres tekstens innhold og hensikt, som sammenfaller med det sjette og syvende spørsmålet i Markussen (2020) sin analysemodell.

Figur 5. Wilma blir til (Halvorsen & Olsen, 2015, s. 14).

Figur 6. Wilma blir til (Halvorsen & Olsen, 2015, s. 17).

På både side 14 (figur 5) og side 17 (figur 6) har verbalteksten mest funksjonell tyngde. Det er en del informasjon som formidles på begge sidene, og verbaltekstens muligheter blir godt utnyttet. Informasjonen som formidles ved hjelp av illustrasjonen på side 14 (figur 5), omhandler blant annet et sykehus og mammaene til Wilma. Videre ved å lese verbalteksten får leserne mer informasjon, blant annet om hvorfor mammaene til Wilma er på sykehuset. På denne måten gir

ikonoteksten, som beskrevet er samspillet mellom verbaltekst og illustrasjon (Ommundsen, 2022), en mulighet for leseren til å motta noe av informasjonen ved å kun se på illustrasjonen, men vil være avhengig av å lese verbalteksten for å tilegne alt av informasjon.

Mulighetene og begrensningene som ligger i illustrasjonene på side 14 (figur 5) og side 17 (figur 6) er blant annet å tilpasse informasjonen til den barnlige leser, noe som utnyttes godt. Illustrasjonene er tegnet på en simpel måte, uten mye detaljer. Det er brukt mye svart farge, og noe er tegnet i rødt. Effekten av dette er at et røde kommer tydelig frem, som tidligere nevnt kan gi assosiasjoner til kjærlighet. På denne måten blir informasjonen som formidles tilpasset, slik at den barnlige leser kan få et innblikk i informasjonen som formidles. Verbalteksten gi leserne tilgang til mer informasjon, og illustrasjonene kan brukes som en støtte.

Videre i analysen besvares det sjette og syvende spørsmålet i analysemodellen, som er tekstens innhold og hensikt. Blikkfanget på side 14 (figur 5) er den rosa bygningen som skal illustrere et sykehus. Opp fra pipen fra sykehuset stiger det hjerter, noe som kan gi assosiasjoner til at det er fylt med kjærlighet. På veggen på sykehuset ser man igjen flere røde hjerter, og noe som kan ligne armer. De åpne armene strekker seg ut fra veggen, og ut fra armene svever det enda flere hjerter, samt en sædcelle som svømmer. Sædcellen svømmer foran hjertene, og det ser ut som armene både omfavner og sender ut masse kjærlighet med den. Ved siden av sykehuset står mammaene til Wilma. De smiler og ser forventningsfullt mot sykehuset, med sammenfoldet hender. Over hendene deres ser man et stort, rødt hjerte, noe som kan symbolisere at de elsker hverandre.

Ved å se på illustrasjonen og lese verbalteksten på side 14 (figur 5), vil leserne få en forståelse om at dette handler om hvordan mammaene til Wilma laget henne. For å treffe den barnlige leser er språket tilpasset. Som et resultat vil barn som leser boken innledningsvis få en forståelse for at det er mulig for to kvinner å lage barn. Videre fremstilles prosessen, på en tilpasset måte, hvordan det var mulig for mammaene til Wilma å få henne. Verbalteksten forteller blant annet at «en snill mann hadde gitt bort noen sædceller sånn at de som bare har en eggcelle kan få det som trengs for å lage en baby» (figur 5). I stedet for å omtale personen som ga sædcellen som «pappa», brukes «en snill mann». Videre forklares det at «sædcellen fikk svømme inn i magen til den traff eggcellen» (figur 5). Disse ble gode venner og «bestemte seg for å smelte sammen for å bli en baby» (figur 5).

Språket er tilpasset den barnlige leser, og som et resultat vil leserne få en forståelse for hvordan to kvinner kan få barn sammen, med utgangspunkt i mammaene til Wilma. Som et resultat formidler side 14 (figur 5) kunnskap angående et aspekt ved tematikken seksualitet, som igjen kan virke forebyggende mot negative holdninger.

Videre på side 17 (figur 6) fortsetter tematikken angående hvordan to kvinner kan få barn sammen, med utgangspunkt i Wilma og hennes mammaer. Illustrasjonene er preget av gråtoner, og som en effekt vil de røde illustrasjonene komme tydelig frem. På bildet står det to personer som smiler til hverandre, der den ene personen mottar et hjerte fra den andre. Den ene personen har på seg en frakk, som kan gi en forståelse for at vedkommende er lege. Legen strekker ut den ene armen for å motta et stort, rødt hjerte av det som antakeligvis er mannen som donerte en sædcelle til mammaene til Wilma. Mannen har på seg en rød lue med hjerter, slik lue som Wilma har. Dette kan symbolisere at mannen har mye kjærlighet både i, og rundt seg. Noe av denne kjærligheten gir han til legen i form av hjertet.

Ved å videre lese verbalteksten på side 17 (figur 6) får leserne mer informasjon om «den snille mannen». Det blir spesifisert at han ikke er pappaen til Wilma, til tross for at mannen donerte en sædcelle til mammaene til Wilma. Denne mannen kalles en donor, som er begrepet man bruker når «man gir bort noe inni kroppen som noen andre trenger ...» (figur 6). Ved at leserne får dette tydeliggjort, kan det svare på spørsmål de eventuelt kan ha. Som nevnt kan dette forhindre eventuelle negative holdninger, på bakgrunn av kunnskapsmangel. Videre blir leserne informert om at det vil være mulig for Wilma å treffe donor når hun blir voksen, om hun vil. Men «det orker hun ikke å tenke på enda» (figur 6), for Wilma er opptatt med å tenke på «den nye prinsessekjolen som hun ønsker seg» (figur 6), slik som leserne også kan relatere til. Som et resultat kan leserne igjen få kunnskap angående et aspekt ved tematikken seksualitet.

Avslutningsvis i analysen presenteres og analyseres den avsluttende siden (figur 7) i bildeboken *Wilma har to mammaer*. På denne siden blir leserne igjen presentert for Wilma. Innledningsvis analyseres tekstens form, som sammenfaller med det femte spørsmålet i analysemodellen til Markussen (2020). Deretter presenteres tekstens innhold, som er det sjette spørsmålet i analysemodellen, samt tekstens hensikt, som er det syvende spørsmålet i analysemodellen.

Figur 7. Presentasjon av Wilma (Halvorsen & Olsen, 2015, s. 19).

På den avsluttende siden i boken, side 19 (figur 7) er begge modalitetene, verbaltekst og bilde, med på å formidle informasjon. Verbalteksten på siden (figur 7) består av et par enkle setninger, strukturert etter noe som kan minne om avsnitt, i motsetning til en relativt enkel illustrasjon. Den ene modaliteten sier mer enn den andre, og tekstens form er et eksempel på funksjonell spesialisering (Bjorvand, 2020), der verbalteksten har størst funksjonell tyngde. På denne måten kan illustrasjonen anvendes med den hensikt å få et innblikk i informasjonen, som verbalteksten videre formidler. Samtidig kan en effekt av å innledningsvis se på illustrasjonen, engasjere og involvere elevene. Illustrasjonen kan brukes som et utgangspunkt for å dele tanker, erfaringer, tolkninger og forståelser av teksten, og den overordnet tematikken seksualitet. Deretter kan verbalteksten leses, slik at leserne får tilgang til resten av informasjonen. Følgende kan samtalen med elevene fortsette, og det kan åpnes for nye spørsmål, tanker, erfaringer og forståelser.

Avslutningsvis presenteres tekstens innhold og hensikt, med utgangspunkt i side 19 (figur 7). På denne siden møter leserne en glad Wilma, hoppende av glede med armene i været. Den barnlige illustrasjonen minner om den samme på forsiden av boken, med Wilma hoppende ved siden av dyret eller bamsen sin, og en stor gulrot. Fargebruken er med på å sette den barnlige stilen, samt det positive og glade humøret til Wilma. Verbalteksten forteller leserne at personen på bildet er

Wilma på 4 år, som går i barnehagen. Wilma har også en «helt ordentlig kanin som ser akkurat ut som en løve» (figur 7). Her fremstilles Wilma som en helt ordinær 4-åring, noe hun også er, til tross for at hun skiller seg fra normen. Som en effekt tydeliggjøres det at til tross for at Wilma har to mammaer, er hun på andre områder, lik som de fleste andre. Avslutningsvis i verbalteksten står det at «Wilma har to mammaer og snart skal hun bli verdens beste storesøster. Wilma har alt hun trenger» (figur 7). Det blir eksplisitt sagt for leserne at Wilma ikke har noe savn etter verken en pappa eller noe annet. Wilma har det tilsynelatende helt fint sammen med sin familie. Som et resultat kan hensikten med teksten blant annet være å fremstille en lykkelig og kjærlig likekjønnet familie. For leserne kan dette som et resultat, ha en effekt på deres egen oppfattelse av hvem de er, eventuelle holdningsendringer og tilegnelse av kunnskap om tematikken seksualitet.

4.2 En analyse av *Prinsesse Ivar og vennene på fest*

I dette delkapittelet presenteres en analyse av bildeboken *Prinsesse Ivar og vennene på fest*. Analysen tar utgangspunkt i tre utvalgte oppslag, som analyseres med utgangspunkt i spørsmålene i Markussen (2020) sin analysemodell, presentert i metodekapittelet. Bildeboken *Prinsesse Ivar og vennene på fest* analyseres, slik som ved den foregående bildeboken *Wilma har to mammaer*, med den hensikt å undersøke potensialet ved bruk av litteratur som bryter med normen for kjønn og seksualitet, med den hensikt å forebygge sosioemosjonelle vansker hos skeive elever.

Analysen av bildeboken *Prinsesse Ivar og vennene på fest* vil følge den samme strukturen som ved analysen av *Wilma har to mammaer*. Det første delkapittelet presenterer de kontekstuelle forholdene ved teksten, samt bokens medium og sjanger. Analysen tar utgangspunkt i bokens paratekster, som i dette tilfellet er bokens forside, bakside og innledning. Spørsmålene som besvares for å undersøke de kontekstuelle forholdene er hvem forfatteren er, når teksten er skrevet og hvor teksten er skrevet (Markussen, 2020, s. 251). Deretter presenteres tekstens form, innhold og hensikt, som sammenfaller med det femte, sjette og syvende spørsmålet i analysemodellen til Markussen (2020). For å analysere og presentere tekstens form, innhold og hensikt, tar analysen utgangspunkt i tre utvalgte oppslag i *Prinsesse Ivar og vennene på fest*, som presenterer tematikken kjønn og kjønnsuttrykk. I analysen brukes begrepet oppslag i stedet for sider, da bildene strekker seg over to sider.

4.2.1 Kontekstuelle forhold, medium og sjanger

Det første spørsmålet i analysemodellen er «hvem er forfatteren?» (Markussen, 2020, s. 251), og for å besvare dette spørsmålet vil det også, ifølge Markussen (2020), være interessant å undersøke hva forfatterne selv mener om teksten. *Prinsesse Ivar og vennene på fest* ble utgitt i 2020, og er skrevet av forfatterne Marion Arntzen, Mona Renolen og Alva Swanstrøm Løvgren. Boken bygger på fagboken *Prinsesse Ivar – om barn og kjønnsidentitet* (2018), skrevet av Marion Arntzen og Mona Renolen. Marion Arntzen har mye kunnskap om kjønn og kjønnsidentitet, blant annet fra hennes arbeid ved stiftelsen Stensveen-trygg i eget uttrykk (Arntzen et al., 2020, s. 31). Mona Renolen har kunnskap om kjønn og likestilling blant annet fra hennes arbeid på Likestillingscenteret (Arntzen et al., 2020, s. 31; Likestillingscenteret, u.å.).

Marion Arntzen (personlig kommunikasjon, 28. mars 2023) har uttrykt at boken hovedsakelig er skrevet for alle som kaller seg barn, uavhengig av andre definisjoner som brukes angående hvem de er. Boken er også nyttig for voksne, med den hensikt å formidle et friere tankesett. Dette gjelder også for den barnlige leser. Boken skal gi leseren et innblikk i et friere liv, der barn ikke blir satt i bås ut ifra hvem andre mener de er, og gruppen de tilhører. Marion Arntzen (personlig kommunikasjon, 28. mars 2023) uttrykte også at boken vil være svært nyttig for dem som finner noen de kan relatere til og speile seg i, da hensikten med boken blant annet å forebygge at barn blir plassert i grupper. Som et resultat kan dette, ifølge Arntzen (2023), bidra til å forebygge sosioemosjonelle vansker. Videre ble det påpekt at til tross for at noen lesere ikke vil finne representasjonen relaterbar for dem, er det en fin barnebok som kan brukes til bevisstgjøring.

Det andre spørsmålet i analysemodellen omhandler når teksten er skrevet (Markussen, 2020). Som nevnt i analysen av bildeboken *Wilma har to mammaer* har det i de siste årene vært en økning i utgivelser av skeiv barne- og ungdomslitteratur (Norske barne- og ungdomsbokforfattere: NBU, 2021). Til tross for at det har vært en økning, ble det i 2022 kun utgitt tre norske barnebøker med skeiv representasjon (Lindbach, 2023). Det vil, med andre ord, være behov for flere bøker som belyser tematikken kjønn og seksualitet, slik som *Prinsesse Ivar og vennene på fest*. Det tredje spørsmålet i analysemodellen omhandler hvor teksten er skrevet, og her er det svært relevant å undersøke hvem teksten er skrevet for (Markussen, 2020). I tillegg til Marion Arntzen sin

forklaring, vil en analyse av bokens paratekster, i dette tilfellet bokens forside (figur 8), bakside (figur 9) og innledning, gi et inntrykk av hvem teksten er skrevet for.

Figur 8. Forside (Arntzen et al., 2020).

Figur 9. Bakside (Arntzen et al., 2020).

På forsiden av boken (figur 8) står det en person med store øyne, og et bredt smil. Personen har på noe på hodet som kan minne om en parykk eller lignende. Dette kan tolkes som at vedkommende

har et ønske om å ha lenger hår. Ved å lese tittelen på boken «Prinsesse Ivar og vennene på fest» (figur 8), kan dette gi en forståelse for at personen på forsiden er Ivar. Ivar ser fornøyd og komfortabel ut. Fargebruken er med på å gi indikasjoner og en forståelse angående hva boken handler om, samt hva den ønsker å formidle. Bakgrunnen på forsiden og baksiden er i en klar gul farge, og noe av tittelen er skrevet i rosa. Ovenfor tittelen er det en krone. Den gule fargen, rosa skriften og kronen er med på å sette en feminin tone, noe som gir assosiasjoner til jenter. Dette står igjen i kontrast til navnet «Ivar», og personen som skal være Ivar, som gir en forståelse av at hovedpersonen i boken er en gutt.

Før selve historien starter, er det lagt ved en innledning skrevet av forfatterne av boken. Ved å lese denne teksten vil man igjen få en forståelse av hensikten og ønsket med boken, som videre gir et innblikk i hvem teksten kan være skrevet for. Her står det blant annet at «barn som bryter med tradisjonelle kjønnsnormer kan være sårbare i møte med samfunnet. Sammen med *Prinsesse Ivar og vennene* får leserne være med på å bestemme hva de foretrekker å ha på seg og leke med» (Arntzen et al., 2020, s. 5). Verbalteksten på baksiden av boken (figur 9), viser at boken kan egne seg til å bruke i «samtale, refleksjon og undring over alt vi kan velge, uavhengig av kjønn» (figur 9). Oppsummert vil det overordnede målet med boken *Prinsesse Ivar og vennene på fest*, være å gi leserne rom for selvbestemmelse omkring både klær og aktiviteter, uavhengig av kjønn og kjønnsuttrykk.

Det fjerde spørsmålet i Markussen (2020) sin analysemodell vedrører tekstens medium og sjanger. *Prinsesse Ivar og vennene på fest* er en bildebok, bestående av modalitetene verbaltekst og bilde. Det vil ligge både muligheter og begrensninger i å formidle innhold ved disse modalitetene, og samspillet mellom dem kan også være avgjørende for hvordan innholdet presenteres og videre oppfattes av leseren. Hvordan modalitetene utnyttes i bildeboken, vil presenteres senere i analysen, ved å besvare det femte spørsmålet i analysemodellen til Markussen (2020), som omhandler tekstens form.

4.2.2 Form, innhold og hensikt

I det følgende delkapittelet vil det femte, sjette og syvende spørsmålet i analysemodellen til Markussen (2020) besvares. Det femte spørsmålet dreier seg om tekstens form, det sjette og

syvende spørsmålet belyser tekstens innhold og hensikt. For å analysere teksten på bakgrunn av form, innhold og hensikt, vil analysen ta utgangspunkt i tre utvalgte oppslag. Innledningsvis analyseres det innledende oppslaget (figur 10) i bildeboken *Prinsesse Ivar og vennene på fest*. På dette oppslaget blir leserne kjent med de fire gode vennene Ivar, Randi, Alva og Mamo. Med utgangspunkt i oppslaget, vil tekstens form presenteres innledningsvis, deretter analyseres og presenteres tekstens innhold og hensikt.

Figur 10. *Ivar, Randi, Alva og Mamo* (Arntzen et al., 2020, s. 6-7).

Samspillet mellom modalitetene på oppslaget (figur 10) er et eksempel på funksjonell spesialisering, der den ene modaliteten formidler noe mer informasjon enn den andre (Bjørvand, 2020). I dette tilfellet har verbalteksten størst funksjonell tyngde, da leserne både får tilgang til navnene på Ivar, Randi, Alva og Mamo, og informasjon om dem. Dette er noe leserne ikke har tilgang til ved å bare se på illustrasjonen. Det ligger ulike muligheter og begrensinger i de ulike modalitetene, som sammen formidler informasjonen. En effekt av at illustrasjonen formidler mindre informasjon enn verbalteksten, er at det åpner for muligheten for leserne å gjøre egne tolkninger og skape forståelser. På denne måten kan leserne bli engasjerte, og det skapes rom for samtaler omkring hva de ser, oppfatter, forstår og tenker om illustrasjonene og den følgende tematikken.

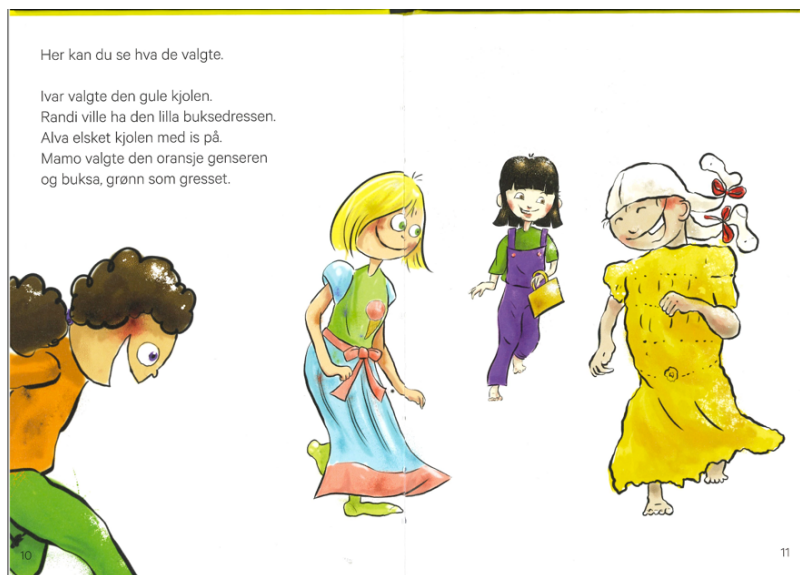
Videre i analysen vil tekstens innhold og hensikt presenteres, som er det sjette og syvende spørsmålet i analysemodellen til Markussen (2020). Blikkfanget på oppslaget (figur 10) er illustrasjonen av fire personer som dekker nesten halvparten av oppslaget. Personene ser blide ut, med store øyne og et smil om munnen. Illustrasjonen viser kun overkroppen og hodet på dem, og som et resultat vil ansiktene deres være det leserne legger mest merke til. De er alle tegnet i forskjellige farger, med ulik farge på både hår, øyne, hudtone og klær. Personen til venstre har noe på hodet, som kan minne om en strømpebukse formet som musefletter med sløyfer i. Under strømpebuksen ser man kort blondt hår stikkende frem. Dette gir en forståelse for at personen har kort hår, men bruker strømpebuksen for å få langt hår. Personen har også på seg en gul overdel. Personen ved siden av har langt brunt hår, og holder en gul veske i hånden. Vedkommende har også på seg en grønn overdel. Deretter står det en person med blå genser, og langt blondt hår. Vedkommende ser svært fornøyd ut med en stor is i hånden, og ved siden av står det en person og vifter med noe som kan være en lilla stav med pynt på. Denne personen ser også svært glad ut, med krøllete brunt hår og rosa overdel.

Ved å kun studere illustrasjonen får leserne ikke tilgang til verken navn, kjønn eller pronomen på personene. Som en konsekvens vil denne informasjonen være basert på antakelser, før verbalteksten blir lest. Som et resultat skaper dette en mulighet for leserne å diskutere og reflektere om sammenhengen mellom klær, hår, farger, leker og kjønn. Personen til venstre kan antas å være en biologisk født gutt, på bakgrunn av det korte håret. På den andre siden har personen på seg en gul overdel, som kan tolkes som en feminin farge. Videre har den neste personen langt hår, som gir assosiasjoner til at vedkommende er en jente. Dette forsterkes ved at vedkommende holder en gul veske i hånden. På den andre siden har personen på en grønn overdel, som kan utfordre leserens tanker om sammenhengen mellom farger og kjønn. Den neste personen har også langt hår, som gir en forståelse av at vedkommende er en jente. På den andre siden har også personen på en blå genser, som kan forstås som en typisk maskulin farge. Personen til høyre har langt hår, rosa klær og holder en lilla stav. Dette gir i alt assosiasjoner til at vedkommende er en jente.

Ved å lese verbalteksten får leserne informasjon om at de fire personene er Ivar, Randi, Alva og Mamo. Navnet Ivar gir en forståelse for at personen er en gutt, og ved å lese navnet Randi gir dette en forståelse av at vedkommende er en jente. Alva og Mamo gir ingen assosiasjon til et bestemt

kjønn. Videre står det at «Ivar vil være prinsesse, Randi er glad i å være prins. Alva vil være jente. Mamo vil bare være Mamo. Hen vil ikke være verken gutt eller jente, men bare seg selv» (figur 10). Ved å lese verbalteksten kan det skapes rom for å både synliggjøre, reflekter, utfordre holdninger, assosiasjoner og antakelser leserne kan ha når det kommer til kjønn og kjønnsforståelse. Mulighetsrommet for dette blir forsterket ved at verbalteksten avslutningsvis henviser seg til leseren ved å stille spørsmålet «hvem vil du være?» (figur 10).

Videre på det neste oppslaget i midtdelen av boken (figur 11), blir leserne presentert for de fire vennene Ivar, Randi, Alva og Mamo. De har valgt ut antrekk som de skal ha på seg på den kommende festen. Med utgangspunkt i oppslaget, vil det femte spørsmålet i Markussen (2020) sin analysemodell innledningsvis besvares. Dette spørsmålet omhandler tekstens form. Deretter analyseres og presenteres tekstens innhold og hensikt, som er det sjette og syvende spørsmålet i analysemodellen.

Figur 11. Antrekk til festen (Arntzen et al., 2020, s. 10-11).

Samspillet mellom modalitetene på oppslaget (figur 11) er et eksempel på multimodal redundans, der modalitetene formidler den samme informasjonen (Bjorvand, 2020). Ivar, Randi, Alva og Mamo har selv valgt ut klærne de har på seg, og både verbalteksten og illustrasjonen forteller hva de valgte. På denne måten vil leseren tilegne seg den samme informasjonen ved å kun anvende en

av modalitetene. Som en effekt kan dette engasjere og involvere leserne, uavhengig av kompetansen og evnen de har til å lese verbaltekst. Opplevs lesing av verbaltekst som utfordrende, kan leserne ta i bruk illustrasjonene til å tilegne den samme informasjonen som de andre elevene.

Videre i analysen vil det sjette og syvende spørsmålet i analysemodellen besvares, som omhandler tekstens innhold og hensikt. Blikkfanget på oppslaget (figur 11) er Ivar. Han har et bredt smil om munnen, og har på seg en gul kjole og strømpebuksen formet som musefletter på hodet. For leserne kan dette utfordre og stille spørsmål til holdninger og forståelsen av hvordan en gutt skal kle seg og se ut. På den ene siden kan leserne forstå at Ivar er en gutt, på bakgrunn av navnet. På den andre siden har Ivar på seg en kjole, og musefletter i håret, som kan gi assosiasjoner til hvordan jenter kler seg og ser ut. Som en effekt kan det åpnes for spørsmål og kommentarer, og deretter skapes det mulighetsrom for samtale omkring tematikken kjønn og kjønnsuttrykk.

På oppslaget (figur 11) er også Randi, Alva og Mamo. Randi har på en lilla buksedress, sammen med en grønn t-skjorte og en gul veske. Alva har på seg en blå, grønn og rosa kjole med en stor is på. Mamo har på en grønn bukse og oransje genser. Ved å lese verbalteksten «her kan du se hva de valgte» (figur 11) forstår leserne at barna har selv valgt klærne de har på seg. Ivar, Randi, Alva og Mamo ser blide og fornøyde ut, og bevegelsene i bildet gjør at det ser ut som de danser, løper og hopper. Verken illustrasjonen eller verbalteksten påpeker kjønnet deres, og som en konsekvens blir det ikke gitt antydning til at det er sammenheng mellom kjønn og klær. Igjen kan dette være med på å utfordre og bevisstgjøre leserne på hvilke forståelser de har på sammenhengen mellom kjønn og uttrykk, for eksempel ved bruk av klær.

Avslutningsvis i analysen presenteres og analyseres det avsluttende oppslaget i boken (figur 12), og her presenteres leserne for festen som Ivar, Randi, Alva og Mamo er på. Med utgangspunkt i oppslaget, blir det femte spørsmålet i analysemodellen til Markussen (2020) besvart, som omhandler tekstens form. Deretter besvares det sjette og syvende spørsmålet i analysemodellen, som belyser tekstens innhold og hensikt.

Figur 12. Ivar, Randi, Alva og Mamo på fest (Arntzen et al., 2020, s. 28-29).

Oppslaget (figur 12) består av en side med verbaltekst og en side med illustrasjon. Informasjonen verbalteksten formidler på oppslaget, er den samme informasjonen leserne tilegner seg ved å kunne se på illustrasjonene. Dette er et eksempel på multimodal redundans (Bjørvand, 2020). En effekt av at begge modalitetene formidler den samme informasjonen, kan være at teksten gjøres tilgjengelig for alle elevene, uavhengig av deres evner til å lese og forstå verbaltekst.

Tekstens innhold og hensikt, som er det sjette og syvende spørsmålet i Markussen (2020) sin analysemodell, formidles blant annet ved at verbalteksten forteller at Ivar, Randi, Alva og Mamo er på fest, og «alle er den de vil være» (figur 12). Videre står det at «Ivar er prinsesse og suser rundt på rullebrett» (figur 12), noe som bekreftes på illustrasjonen. Ivar smiler bredt, på vei ned en bakke på rullebrettet. Han har på den gule kjolen og museflettene på hodet. For leserne kan bildet av Ivar igjen utfordre egen forståelse av kjønn og forventet kjønnsuttrykk. Som nevnt forbindes navnet Ivar med en gutt, noe som står i kontrast til at han er utkledd som en prinsesse, med kjole og langt hår. Samtidig står Ivar på et rullebrett, som kan gi assosiasjoner til en mer maskulin aktivitet.

Bak Ivar går Randi som er «prins med flott gullveske» (figur 12). For leserne kan det igjen åpne for samtale, refleksjon og undring omkring Randi, som på bakgrunn av navnet forstås som en jente,

men som ønsker å være prins. Dette står i kontrast til forståelsen leserne kan ha om at det er jenter som er prinsesser og gutter som er prinser. Bak Randi kommer Alva som er «is-jenta med iskjolen» (figur 12) og videre kommer Mamo som «danser mens hen spiller blokkfløyte» (figur 12). Avslutningsvis blir leserne stilt med spørsmålet «hva ville du gjort på festen?» (figur 12). Spørsmålet kan innledningsvis åpne for refleksjon rundt hva leserne selv ville gjort på en slik fest. Deretter kan elevene reflektere i fellesskap angående tematikken kjønn og kjønnsuttrykk, med utgangspunkt i Ivar, Randi, Alva og Mamo.

5 Drøfting

Formålet med denne masteroppgaven er å undersøke potensialet ved bruk av barnelitteratur som omhandler tematikken kjønn og seksualitet, ved forebygging av sosioemosjonelle vansker hos skeive elever. Utgangspunktet for besvarelsen av problemstillingen er en tekstanalyse av bildebøkene *Wilma har to mammaer* og *Prinsesse Ivar og vennene på fest* som presentert ved det foregående kapittelet. Med utgangspunkt i funnene fra analysen av bildebøkene, vil jeg forsøke å besvare problemstillingen, ved å drøfte og sammenfatte funnene med Befrings (2019) teori om forebyggende strategier og Haugens (2008) forståelse av sosioemosjonelle vansker.

5.1 Barnelitteratur som forebyggende strategi og tiltak

For å skape struktur og oversikt i drøftingen, har funnene fra analysen av bildebøkene *Wilma har to mammaer* og *Prinsesse Ivar og vennene på fest* blitt strukturert etter hovedkategorier. Innledningsvis drøftes funnene fra analysen av bildebøkene som gir leserne mulighet til å tilegne seg kunnskap om tematikken kjønn og seksualitet, i relasjon til teori om sosioemosjonelle vansker. Deretter drøftes funnene fra analysen som kan anvendes for å skape en bevisstgjøring av holdninger. Avslutningsvis drøftes funnene fra analysen som kan anvendes for å gi leserne en opplevelse av identifikasjon og tilhørighet.

5.1.1 Mulighet til å tilegne kunnskap

Kunnskapsmangel kan være noe av årsaken til at skeive elever har negative tanker om seg selv. En slik kunnskapsmangel om for eksempel kjønn og seksualitet, kan føre til at elevenes selvforståelse er mangelfull. Det vil med andre ord si at de ikke har tilegnet seg en meningsfull opplevelse av hvem de er, noe som ifølge Haugen (2008) kan føre til sosioemosjonelle vansker. *Wilma har to mammaer* og *Prinsesse Ivar og vennene på fest* belyser skeiv tematikk, og åpner for at leserne kan tilegne seg kunnskap om tematikken. På lik linje med skeive elever, kan også heterofile oppleve det som forvirrende at to mammaer kan få barn sammen, eller at en gutt ønsker å være en prinsesse. Dette kan være et tegn på kunnskapsmangel, og kan føre til negative holdninger rundt temaet. Ved å presentere, drøfte og reflektere over bøkens tematikk sammen med elevene, kan de få nødvendig kunnskap og svar på spørsmål de lurer på. En slik arbeidsmetode gir elevene mulighet til å undre og utforske egne og andres erfaringer, samt arbeide med

kjønnsidentitet og menneskets reproduksjon, som inngår i kompetansemålene i naturfag som ble presentert i innledningen (Kunnskapsdepartementet, 2019a, s. 5 & 7). Blir *Wilma har to mammaer* og *Prinsesse Ivar og vennene på fest* brukt på en slik eller lignende måte, foreligger det et potensial ved å bruke bøkene i det forebyggende arbeidet med sosioemosjonelle vansker.

Kunnskapen som presenteres i boken *Wilma har to mammaer* omhandler blant annet hvordan mammaene til Wilma laget henne. Dette kan eksemplifiseres ved at verbalteksten blant annet forteller leserne at personen som gav bort en sædcelle til mammaene til Wilma, kalles en donor. På denne måten er det gjort mulig for mammaene til Wilma å lage henne, ved hjelp av en slik «snill mann» (Halvorsen & Olsen, 2015, s. 14). Et annet spørsmål som besvares i verbalteksten, er relasjonen denne mannen har til Wilma. Leserne får bekreftet at Wilma har mulighet til å treffe donoren når hun blir eldre om det er ønskelig, «men det orker hun ikke å tenke på enda» (Halvorsen & Olsen, 2015, s. 17). På denne måten kan boken brukes som utgangspunkt for refleksjon rundt hvordan likekjønnede par kan lage barn. Det er verdt å nevne at måten mammaene til Wilma får barn på, vil ikke nødvendigvis være den samme måten andre likekjønnede par får barn. Det kan føre til at ikke alle leserne kjenner seg igjen i denne fremstillingen. Til tross for dette kan elever, med utgangspunkt i tilegnelse av kunnskap fra boken, oppnå en meningsfull opplevelse om hvem de selv er.

Når det gjelder funnene i analysen av *Prinsesse Ivar og vennene på fest*, kan elevene erfare at det ikke er noen åpenbare koblinger mellom kjønnsuttrykk og biologisk kjønn. På denne måten kan elevene få kunnskap, som er et viktig element i det forebyggende arbeidet med sosioemosjonelle vansker, da kunnskapsmangel kan resultere i svikt av en meningsfull opplevelse av hvem de er (Haugen, 2008). Med utgangspunkt i bokens forside, kan elevene reflektere rundt kjønnsuttrykk og biologisk kjønn. Som det kom frem i analysen, har Ivar noe på hodet, som forestiller langt hår i musefletter, med røde sløyfer. Noen elever kan relatere til hvordan Ivar uttrykker seg med det lange håret, da de selv er biologisk gutt med langt hår. Andre kan få en forståelse for at det er i orden å være gutt, og samtidig ha langt hår i musefletter. Kjønnsuttrykk og biologisk kjønn kan også reflekteres med utgangspunkt i det første oppslaget i boken. Verken verbalteksten eller illustrasjonen på oppslaget forteller noe om hvilket kjønn eller pronomen barna bruker, med unntak av Mamo. Som vist i analysen, uttrykker barna seg ulikt, gjennom deres hårfrisyrer og selvvalgte

antrekk. Av dette kan elevene lære mer om både hvem de selv er, og hvordan de ønsker å uttrykke seg.

Selv om *Wilma har to mammaer* og *Prinsesse Ivar og vennene på fest* kan ha et potensiale ved forebygging av sosioemosjonelle vansker, er det likevel noen bemerkninger som burde tas i betraktning. Det er en mulighet for at elevene som blir kjent med Ivar og hans venner, kan bli forvirret rundt eget kjønnsuttrykk. De som selv har et kjønnsuttrykk som ikke bryter med normene tilknyttet biologisk kjønn, kan stille spørsmål om de selv skal endre på eget uttrykk, for å ligne på Ivar. Et annet spørsmål som kan stilles, er om boken bare trekker frem de positive erfaringene ved å bryte med forventet kjønnsuttrykk. Om leserne selv ønsker å uttrykke seg som Ivar, er det ikke gitt at de kommer til å få en like god opplevelse som han fikk. Til tross for dette, kan man si at *Prinsesse Ivar og vennene på fest* er hensiktsmessig å bruke fordi leserne kan tilegne seg nyttig kunnskap om kjønnsuttrykk og forståelsen av biologisk kjønn, som igjen kan bidra til refleksjon angående hvem de selv er.

5.1.2 Mulighet til bevisstgjøring av holdninger

For å kunne reflektere rundt biologisk kjønn og kjønnsuttrykk, er det i denne sammenhengen viktig at leserne er bevisst over sine egne holdninger til tematikken. En slik bevisstgjøringen skjer ved at elevene selv reflekterer rundt sine egne tanker og følelser. Klarer elevene dette, vil det ifølge Haugen (2008) kunne virke forebyggende på sosioemosjonelle vansker. På det siste oppslaget i *Prinsesse Ivar og vennene på fest* koser barna seg på festen, og illustrasjonen kan brukes som utgangspunkt for refleksjon om kjønn og uttrykk. Elevene kan blant annet ta utgangspunkt i Ivar som står på rullebrett. På den ene siden forstår elevene at Ivar er en biologisk født gutt på bakgrunn av hans navn, og rullebrettet han står på med kan også forstås som en maskulin aktivitet. På den andre siden uttrykker han at han vil være prinsesse, med kjole og langt hår, som er et uttrykk som kan assosieres med det kvinnelige kjønn. Som et resultat kan elevene, med utgangspunkt i Ivar, bevisstgjøres på hva de selv tenker om kjønnsuttrykk. Deretter kan elevene reflektere over eget biologisk kjønn og kjønnsuttrykk, eksempelvis om aktiviteten de liker å drive med kan assosieres med et spesielt kjønn.

En forutsetning for å lykkes med refleksjonsarbeidet, der elevene skal dele egne følelser og holdninger, er at dette gjøres i trygge omgivelser. Det må legges til rette for at elevene kan dele egne tanker, der de blir lyttet til og møtt med forståelse. Det vil være avgjørende at elevene er bevisst på egen og andres språkbruk, for å skape slike trygge omgivelser, noe elevene skal arbeide med i faget norsk etter 2. og 4.trinn (Kunnskapsdepartementet, 2019b, s. 5-7). Som et resultat kan elevene, på bakgrunn av elementer og tematikken i bildeboken *Prinsesse Ivar og vennene på fest*, få innsikt i egne følelser og tilværelse, med utgangspunkt i tematikken kjønn og kjønnsuttrykk.

5.1.3 Mulighet til identifikasjon og opplevelse av tilhørighet

Boken *Wilma har to mammaer* kan gi leserne en følelse av trygghet, ved at de blir kjent med Wilma som har to mammaer. Elever som selv har likekjønnede foreldre, kan få en bekreftelse på at det er andre der ute med lik familie som dem. Et tiltak i det forebyggende arbeidet med sosioemosjonelle vansker, er ifølge Haugen (2008) at elevene får en realistisk oppfatning av seg selv, noe som kan oppnås ved å bli kjent med Wilma og hennes likekjønnede foreldre. Ved å lese og studere bokens paratekster, i dette tilfellet bokens forside og bakside, blir leserne introdusert for Wilma, en helt vanlig jente med to mammaer. Hun ser lykkelig ut, og hun er omringet av kjærlighet. Leserne av boken får en umiddelbar positiv følelse av å se Wilma, og forstår samtidig at hun ikke har en pappa. Noen elever vil kunne kjenne seg igjen i dette, da de av ulike årsaker selv ikke har en pappa. For de kan det oppleves som trygt å se at det finnes andre som har lignende familier som de har. For elever som har en familie med en mamma og en pappa, kan boken likevel både åpne og svare på spørsmål, uavhengig av eventuelle forkunnskaper elevene har. På denne måten kan boken brukes som et utgangspunkt for videre refleksjoner omkring hvem de selv er, og som et resultat kan de få en mer realistisk selvoppfatning.

Ved å lese boken *Wilma har to mammaer* kan elevene få en forståelse for at det kan oppleves som både vanlig, men også annerledes å skille seg ut fra normen. I boken blir leserne kjent med Wilma, som er en helt vanlig jente, med to mammaer. På mange områder er Wilma som alle andre på hennes alder. Hun har to foreldre som er svært glad i henne, og hun bor i et hus med hage, fotball og sparkesykkel. Hun har flere venner som hun leker med hver dag. Noen av leserne av boken kan relatere til Wilma, da de også bor i et hus med hage, liker å leke med ball og sparkesykkel. Noen elever vil ha to foreldre som de lever med, slik som Wilma. For noen kan dette være en mamma

og en pappa. Andre har likekjønnede foreldre. Leserne av boken kan også ha andre familiesammensetninger, som ikke likner flertallet i klassen. På denne måten kan elevene i en klasse oppleve å skille seg ut fra normen på forskjellige områder, noe som kan oppleves som forvirrende (Lorentzen & Mühleisen, 2006). Et tiltak for å forebygge dette kan være at elevene leser og reflekterer over bildeboken, som igjen kan gjøre at de opplever tilhørighet. På denne måten kan de få en bekreftelse på at det ikke er noe galt i å skille seg ut fra normen. Ifølge Befring (2019) er et sentralt poeng i det forebyggende arbeidet med sosioemosjonelle vansker at elevene opplever tilhørighet, noe leserne kan oppnå ved å bli kjent med Wilma.

For skeive elever og elever som selv har likekjønnede foreldre, kan det oppleves som spesielt fint og trygt å bli kjent med Wilma. Dette er da Wilma, til tross for at hun skiller seg ut fra normen siden hun har to mammaer, ikke har noen mangler og lever et tilsynelatende godt liv. Dette blir blant annet eksplisitt sagt i verbalteksten, da det står at «Wilma har alt hun trenger» (Halvorsen & Olsen, 2015, s. 19). På denne måten kan elevene, ved å lese *Wilma har to mammaer*, oppleve mestring, tillitt og tiltro til seg selv, noe som kan resultere i en positiv selvoppfatning. Ifølge Befring (2019) er dette sentrale elementer ved det forebyggende arbeidet med sosioemosjonelle vansker. Det er verdt å nevne at bildeboken kun fremstiller perspektivet til Wilma. Tankene og refleksjonene hennes vil ikke nødvendigvis være like som for andre elever med likekjønnede foreldre. En konsekvens av dette kan være at det skapes usikkerhet for elever som ikke lever et tilsynelatende like godt liv som Wilma. Til tross for dette kan elevene, til ulik grad, kjenne på tilhørighet til historien og karakterene. Det vil derfor foreligge et potensial ved bruk av *Wilma har to mammaer*, for å forebygge sosioemosjonelle vansker hos skeive elever.

Når det gjelder den andre boken som er analysert, *Prinsesse Ivar og vennene på fest* kan elevene kjenne på tilhørighet til kjønnsuttrykket til karakterene. Som nevnt er ifølge Befring (2019) opplevelse av tilhørighet et tiltak for å forebygge sosioemosjonelle vansker. Noen elever vil kunne kjenne på tilhørigheten til Mamo, som bruker «hen» pronomen. Andre vil kunne kjenne på tilhørigheten til Randi, som til tross for å ha et navn som gir en forståelse av at Randi er en biologisk født jente, liker å være prins. Ivar vil være prinsesse med musefletter og gule klær, et uttrykk som kan gi assosiasjoner til feminitet. På denne måten vil leserne forstå at det er i orden å uttrykke

seg på den måten man vil, uten at kjønnsuttrykket nødvendigvis har noen kobling til biologisk kjønn, slik som Alva, som bare «vil være jente» (Arntzen et al., 2020, s. 7).

Videre i boken *Prinsesse Ivar og vennene på fest* skapes det rom for leserne til å kunne identifisere seg med karakterene, og på den måten kjenne på tilhørighet. Avslutningsvis i boken er Ivar, Randi, Mamo og Alva på fest. Her er Randi prins, med en gullveske i hånden. Bak Randi går is-jenta Alva, som koser seg med en rød ballong. Bakerst går Mamo som spiller blokkfløyte. Oppslaget inviterer leserne til å delta og reflektere, ved at det blant annet åpnes opp for spørsmål omkring kjønn og uttrykk. Samtidig henvender verbalteksten seg direkte til leseren ved spørsmålet «hva ville du gjort på festen?» (Arntzen et al., 2020, s. 28), og på denne måten blir leserne direkte invitert til å reflektere og diskutere omkring egne tanker og holdninger omkring kjønn og uttrykk. Her vil det være avgjørende at elevene er bevisst på egen språkbruk, som elevene skal arbeide med etter både 2. og 4. trinn i faget norsk (Kunnskapsdepartementet, 2019b, s. 5-7). Det må også legges til rette for trygge omgivelser der det er rom for elevene å være seg selv. På denne måten kan det, med trygge rammer, ligge et potensial i å bruke boken som et tiltak i det forebyggende arbeidet med sosioemosjonelle vansker, ved at det legges til rette for at elevene kan kjenne på tilhørighet til kjønnsuttrykkene som blir presentert.

6 Avsluttende refleksjoner

Slik det kommer fram i drøftingen, har barnelitteratur som omhandler tematikken kjønn og seksualitet, et potensial ved forebygging av sosioemosjonelle vansker hos skeive elever. *Wilma har to mammaer* tematiserer seksualitet, ved å fremvise en likekjønnet familie. I *Prinsesse Ivar og vennene på fest* blir kjønn og kjønnsuttrykk tematisert, gjennom Ivar og hans venner som utforsker og på denne måten utfordrer normen om sammenhengen mellom kjønn, og følgende uttrykk. Bøkene er skrevet for den barnlige leser, og tematiserer å bryte med normen ved både seksualitet og kjønnsuttrykk, gjennom barnets perspektiv. På denne måten representerer bøkene en minoritet i samfunnet, og ved denne representasjonen, åpnes det opp for refleksjon, assosiasjoner, antakelser og eventuelle holdningsendringer.

Hovedfunnene viser at bøkene fremviser tematikken kjønn og seksualitet på en slik måte at de kan anvendes i klasserommet, og de kan dermed ha et potensial til å forebygge sosioemosjonelle vansker hos skeive elever. Bøkene kan, ved at de formidler kunnskap, redusere negative holdninger mot skeive personer. Skeive elever kan også, ved å tilegne seg kunnskap angående tematikken kjønn og seksualitet, få en mer meningsfull opplevelse av hvem de selv er. Bøkene kan også brukes som utgangspunkt for refleksjon, som kan føre til at elevene blir bevisstgjort på egne holdninger og følelser angående tematikken kjønn og seksualitet. Ved å bli introdusert for og kjent med karakterene i bildebøkene, får leserne en mulighet til å identifisere seg med, og kjenne på tilhørighet til dem. Dette kan oppleves som trygt og bekreftende, og skeive elever kan få en mer realistisk oppfatning av seg selv. På denne måten foreligger det et potensial ved bruk av bildebøkene *Wilma har to mammaer* og *Prinsesse Ivar og vennene på fest*, i det forebyggende arbeidet med sosioemosjonelle vansker hos skeive elever.

6.1 Kritiske refleksjoner og videre forskning

Presentert empiri om bruk av skeiv litteratur i klasserommet, viser at resultatene som oppnås ved å bruke litteratur som omhandler tematikken kjønn og seksualitet, vil avhenge av hvordan bøkene anvendes i klasserommet (Clark & Blackburn, 2009). På bakgrunn av den valgte metoden, tekstanalyse, samt problemstillingens avgrensning, vil denne masteroppgaven ikke kunne måle eller besvare den faktiske bruken av bildebøkene *Wilma har to mammaer* og *Prinsesse Ivar og vennene på fest* i en undervisningssituasjon. På denne måten vil analysen som er presentert og

drøftet på bakgrunn av anliggende teori, være et resultat av potensialet som kan foreligge ved bruken av bildebøkene, for å forebygge sosioemosjonelle vansker, og ikke et endelig målbart resultat.

Mangelen på eksisterende empiri angående tematikken i masteroppgaven, bruk av skeiv litteratur med den hensikt å forebygge sosioemosjonelle vansker hos skeive elever, hadde påvirkning på valg av metode. Det finnes i liten grad eksisterende empiri som presenterer mulig utbytte for skeive elever, av å bruke skeiv litteratur i klasserommet. Andre faktorer, som et begrenset tidsperspektiv, mulighet til å finne aktuelle informanter knyttet til tematikken, samt å eventuelt få gjennomført et opplegg i en klasse, var også medvirkende faktorer for valg av metode. Som en konsekvens var det naturlig at denne masteroppgaven undersøkte om det kunne foreligge et potensial i å anvende skeiv litteratur, med den hensikt å forebygge sosioemosjonelle vansker hos skeive elever.

I videre forskning kan det være relevant å undersøke i hvilken grad skeiv litteratur anvendes i norske klasserom. Det kan videre undersøkes hvordan litteraturen anvendes, og eventuelt utbytte denne bruken har. Dette kan undersøkes ved blant annet litterære samtaler rundt *Wilma har to mammaer* og *Prinsesse Ivar og vennene på fest*, for å se hvordan bøkene blir mottatt og arbeidet med, og hva slags virkning dette har. Det kan blant annet være relevant å undersøke i hvilken grad bruk av skeiv litteratur i klasserom fører til større aksept for skeive elever, og om bruken av litteraturen forebygger sosioemosjonelle vansker. Masteroppgaven har studert to multimodale bildebøker for barn, som tematiserer kjønn og seksualitet. Oppgaven gir derfor ikke et bredt bilde i potensialet som ligger i skjønnlitteratur for barn og unge som omhandler kjønn og seksualitet, med den hensikt å forebygge sosioemosjonelle vansker. Dette kunne vært nyttig å studere i et større utvalg skjønnlitteratur. Området skeiv litteratur og effekten av å bruke dette i klasserom er relativt nytt og ukjent, noe som resulterer i et behov for videre utforskning.

7 Litteraturliste

- Almås, E., Jessen, R. S. & Berteussen, L. M. (2021, 25.mars). *Heteronormativitet*. Store medisinske leksikon. <https://sml.snl.no/heteronormativitet>
- Arntsen, H., Grunfeld, B., Ryste, M. E. & Almås, E. (2023, 04.april). *Homofobi*. Store medisinske leksikon. <https://sml.snl.no/homofobi>
- Arntzen, M., Renolen, M. & Løvgren, A. S. (2020). *Prinsesse Ivar og vennene på fest*. GAN Ascheoug.
- Athanases, S. Z. (1996). A gay-themed lesson in an ethnic literature curriculum: Tenth graders' responses to «Dear Anita». *Harvard Educational Review*, 66(2), 231-256. <https://www.proquest.com/docview/212292159?pq-origsite=primo>
- Bailey, L., J. Ellis, S. & McNeil, J. (2014). Suicide risk in the UK trans population and the role of gender transition in decreasing suicidal ideation and suicide attempt. *Mental Health Review Journal*, 19(4), 209-220. <https://doi.org/10.1108/MHRJ-05-2014-0015>
- Barne og likestillingsdepartementet. (2008). *Regjeringens handlingsplan : bedre livskvalitet for lesbiske, homofile, bifile og transpersoner : 2009-2012*. Barne- og likestillingsdepartementet.
- BBC News. (2019, 29.mai). Transgender no longer recognised as «disorder» by WHO. *BBC* <https://www.bbc.com/news/health-48448804>
- Befring, E. (2019). Forebygging i barnehage og skole med vekt på barns læring og livsmestring. I R. Tangen (Red.), *Spesialpedagogikk* (6. utg., s. 168-195). Cappelen Damm Akademisk.
- Benestad, E. E. P. (2023, 27. januar). *heterofili*. Store medisinske leksikon. <https://sml.snl.no/heterofili>
- Berntsen, A., Kristiansen, R., Møller, G. & Vardheim, I. (2016). *Ung i Agder 2016*. KoRus Sør. <https://www.korus-sor.no/publikasjoner/ung-agder-2016/>
- Birkeland, T., Mjør, I. & Teigland, A.-S. (2018). *Barnelitteratur : sjangrar og teksttypar* (4. utg. utg.). Cappelen Damm akademisk.
- Bishop, R. S. (1990). Mirrors, Windows and Sliding Glass Doors. *Perspectives*, 6(3), 9-11.
- Bjorvand, A.-M. (2020). Bildebøker. I S. Slettan (Red.), *Ungdomslitteratur - ei innføring* (2. utg., s. 154-175). Cappelen Damm Akademisk.
- Bostwick, W. B., Meyer, I., Aranda, F., Russell, S., Hughes, T., Birkett, M. & Mustanski, B. (2014). Mental health and suicidality among racially/ethnically diverse sexual minority youths. *American Journal of Public Health*, 104(6), 1129-1136. <https://doi.org/10.2105/ajph.2013.301749>
- Bradley, S. J. & Zucker, K. J. (2001). Gender Identity Disorders. I N. J. Smelser & P. B. Baltes (Red.), *International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences* (s. 6011-6016). Pergamon. <https://doi.org/https://doi.org/10.1016/B0-08-043076-7/03765-7>
- Brønsted, L. B. & Canger, T. (2016). *Køn: Pædagogiske perspektiver*. Samfunds litteratur.
- Bufdir. (u.å.-a). Barn og seksualitet *Bufdir* <https://www.bufdir.no/foreldrehverdag/skolebarn/utvikling-selvstendighet-og-selvfolelse/barn-og-seksualitet/>
- Bufdir. (u.å.-b). Familie, foreldreskap og barn. *Bufdir*. https://www.bufdir.no/Statistikk_og_analyse/lhbtq/Barn_oppvekst_og_familie/
- Bufdir. (u.å.-c). Lhbt+-ordlista. *Bufdir*. <https://ny.bufdir.no/likestilling/lhbtq-ordlista/>
- Butler, J. (1990). *Gender Trouble. Feminism and the Subversion of Identity*. Routledge.
- Butler, J. (2004). *Undoing gender*. Routledge.

- Baams, L., Grossman, A. H. & Russell, S. T. (2015). Minority stress and mechanisms of risk for depression and suicidal ideation among lesbian, gay, and bisexual youth. *Developmental Psychology*, 51(5), 688-696. <https://doi.org/10.1037/a0038994>
- Caplan, G. (1964). *Principles of Preventive Psychiatry*. Basic Books.
- CASEL. (2012). *2013 CASEL guide: Effective social and emotional learning programs - Preschool and elementary school edition*. CASEL.
- Clark, C. T. & Blackburn, M. V. (2009). Reading LGBT literature with young people: what's possible? *English Journal*, 98(4), 25.
- Davy, Z. (2011). *Recognizing Transsexuals: Personal, Political and Medicolegal Embodiment*. Routledge
- Diamond, L. M. (2003). New paradigms for research on heterosexual and sexual-minority development. *Journal of Clinical Child and Adolescent Psychology*, 32(4), 490-498. https://doi.org/10.1207/s15374424jccp3204_1
- DinOrdbok. (u.å.). Ordbok. I DinOrdbok (Red.). Hentet 27.februar 2023 fra <https://www.dinordbok.no/engelsk-norsk/?q=disorder>
- Ellis, S. J., Bailey, L. & McNeil, J. (2015). Trans People's Experiences of Mental Health and Gender Identity Services: A UK Study. *Journal of Gay & Lesbian Mental Health*, 19(1), 4-20. <https://doi.org/10.1080/19359705.2014.960990>
- Erikson, E. (1968). *Identity, Youth and Crisis*. W.W. Norton.
- Forlagshuset i Vestfold. (u.å.). *Halvorsen, Lone*. Forlagshuset i Vestfold. Hentet 15.03.23 fra <https://forlagshusetivestfold.no/halvorsen-lone>
- FRI - foreningen for kjønns- og seksualitetsmangfold. (u.å.). Begreper. *FRI - foreningen for kjønns- og seksualitetsmangfold*. <https://www.foreningenfri.no/informasjon/begreper/>
- Fullagar, S. (2003). Wasted lives: The social dynamics of shame and youth suicide. *Journal of Sociology*, 39(3), 291-307. <https://doi.org/10.1177/0004869003035076>
- Grasmo, H. (2021, 08.desember). *LHBT*. Store medisinske leksikon. <https://sml.snl.no/LHBT>
- Greenbaum, V. (1994). Literature out of the Closet: Bringing Gay and Lesbian Texts and Subtexts out in High School English. *English Journal*, 83(5), 71-74. <https://www.jstor.org/stable/820418>
- Grønningsæter, A. B. & Nuland, B. R. (2008). *Diskriminering av lesbiske, homofile og bifile og av hivpositive: En litteraturgjennomgang*. Fafo. https://www.fafo.no/media/com_netsukii/10068.pdf
- Hall, G. S. (1904). *Adolescence: Its psychology and its relations to physiology, anthropology, sociology, sex, crime, religion, and education, vol. I*. D. Appleton & Company.
- Halvorsen, L. & Olsen, M. T. (2015). *Wilma har to mammaer*. LIV Forlag
- Haugen, M. O. (2019, 22.september). *antropomorfisme (litteratur)*. Store norske leksikon. https://snl.no/antropomorfisme_-_litteratur
- Haugen, R. (2008). Hva er sosiale og emosjonelle vansker? I R. Haugen (Red.), *Barn og unges læringsmiljø 3-med vekt på sosiale og emosjonelle vansker* (s. 15-42). Høyskoleforlaget.
- Hoffman, M. (1993). Teaching «Torch Song»: Gay Literature in the Classroom. *English Journal*, 82(5), 55-58. <https://www.jstor.org/stable/820816>
- Human-Etisk Forbund. (u.å.). *LHBT*. Hentet 20. mars 2023 fra <https://www.human.no/saker/menneskerettigheter/lhbt>
- Haas, A. P., Eliason, M., Mays, V. M., Mathy, R. M., Cochran, S. D., D'Augelli, A. R., Silverman, M. M., Fisher, P. W., Hughes, T., Rosario, M., Russell, S. T., Malley, E., Reed, J., Litts, D. A., Haller, E., Sell, R. L., Remafedi, G., Bradford, J., Beautrais, A. L.,

- Brown, G. K., Diamond, G. M., Friedman, M. S., Garofalo, R., Turner, M. S., Hollibaugh, A. & Clayton, P. J. (2011). Suicide and suicide risk in lesbian, gay, bisexual, and transgender populations: review and recommendations. *Journal of Homosexuality*, 58(1), 10-51. <https://doi.org/10.1080/00918369.2011.534038>
- Jessen, R. S. (2023, 01.mars). *ciskjønn*. Store medisinske leksikon. <https://sml.snl.no/ciskj%C3%B8nnet>
- Kleven, T. A. & Hjordemaal, F. R. (2018). *Innføring i pedagogisk forskningsmetode. En hjelp til kritisk tolkning og vurdering* (3. utg.). Fagbokforlaget.
- Kress, G. (2003). *Literacy in the New Media Age*. Routledge.
- Kristiansen, H. W. (2022, 06.februar). *skeiv*. <https://sml.snl.no/skeiv>
- Kristiansen, H. W., Kjelen, H. & Allkunne. (2022, 27.mai). *skeiv teori*. Store norske leksikon. https://snl.no/skeiv_teori
- Kroger, J. (1996). *Identity in Adolescence: The Balance between Self and Other*. Routledge.
- Kunnskapsdepartementet. (2017). *Overordnet del-verdier og prinsipper for grunnopplæringen*. Fastsatt som forskrift ved kongelig resolusjon Læreplanverket for kunnskapsløftet 2020. <https://www.udir.no/lk20/overordnet-del/?kode=nor01-06&lang=nob>
- Kunnskapsdepartementet. (2019a). *Læreplan i naturfag (NAT01-04)*. Fastsatt som forskrift. Læreplanverket for Kunnskapsløftet 2020. <https://www.udir.no/lk20/nat01-04?lang=nob>
- Kunnskapsdepartementet. (2019b). *Læreplan i norsk (NOR01-06)*. Fastsatt som forskrift. Læreplanverket for Kunnskapsløftet 2020. <https://www.udir.no/lk20/nor01-06?lang=nob>
- Kunnskapsdepartementet & Utdanningsdirektoratet. (2006). *Læreplanverket for Kunnskapsløftet* (Midlertidig utg. juni 2006. utg.). Kunnskapsdepartementet ; Utdanningsdirektoratet.
- Lesko, N. (2001). *Act Your Age! A Cultural Construction of Adolescence*. Routledge Falmer.
- Leung, E. & Adams-Whittaker, J. (2022). Content Analysis of LGBTQ Picture Books for Elementary Education Through an Intersectional Lens. *Frontiers in Education*, 6. <https://doi.org/10.3389/educ.2021.769769>
- Likestillingssenteret. (u.å.). *Mona Renolen*. Hentet 22. mars 2023 fra <https://likestillingssenteret.no/mona-renolen/>
- Lindbach, V. D. (2023). Skeivt barnelitterært kulturår? *Periskop*. <https://periskop.no/skeivt-barnelitteraert-kulturar/>
- Lorentzen, J. & Mühleisen, W. (2006). *Kjønnforskning : en grunnbok*. Universitetsforlaget.
- Malmquist, A., Gustavson, M. & Schmitt, I. (2013). Queering school, queers in school: An introduction. *Confero*, 1(2), 5-15. <https://doi.org/10.3384/confero.2001-4562.13v1i21g>
- Markussen, B. (2020). Å analysere litteratur. I S. Slettan (Red.), *Ungdomslitteratur - ei innføring* (2. utg., s. 247-260). Cappelen Damm Akademisk.
- Marshal, M. P., Dietz, L. J., Friedman, M. S., Stall, R., Smith, H. A., McGinley, J., Thoma, B. C., Murray, P. J., D'Augelli, A. R. & Brent, D. A. (2011). Suicidality and depression disparities between sexual minority and heterosexual youth: a meta-analytic review. *Journal of Adolescent Health*, 49(2), 115-123. <https://doi.org/10.1016/j.jadohealth.2011.02.005>
- McDermott, E. & Roen, K. (2016). *Queer Youth, Suicide and Self-harm. Troubled Subjects, Troubling Norms*. Palgrave Macmillan
- Meld. St. 6 (2019-2020). *Tett på - tidlig innsats og inkluderende fellesskap i barnehage, skole og SFO*. Kunnskapsdepartementet. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/meld.-st.-6-20192020/id2677025/>

- Mortensen, E., Egeland, C., Gressgård, R., Holst, C., Jegerstedt, K., Rosland, S. & Sampson, K. (2008). *Kjønnteori*. Gyldendal akademisk.
- Norske barne- og ungdomsbokforfattere: NBU. (2021, 23.juni). *Rådets hjørne: Skeiv trend i barne- og ungdomsbøker*. NBUforfattere.
<https://www.nbuforfattere.no/2021/06/23/radets-hjorne-skeiv-trend/>
- Nystøyl, K. F. (2021). Slik jobber norske forlag med mangfold. *Periskop* <https://periskop.no/slik-jobber-norske-forlag-med-mangfold/>
- Ogden, T. (2022). *Sosial kompetanse og problematferd blant barn og unge* (2. utg.). Gyldendal.
- Olson, J., Schrage, S. M., Belzer, M., Simons, L. K. & Clark, L. F. (2015). Baseline Physiologic and Psychosocial Characteristics of Transgender Youth Seeking Care for Gender Dysphoria. *Journal of Adolescent Health*, 57(4), 374-380.
[https://www.jahonline.org/article/S1054-139X\(15\)00216-5/fulltext#secsectitle0035](https://www.jahonline.org/article/S1054-139X(15)00216-5/fulltext#secsectitle0035)
- Ommundsen, Å. M. (2022). Bildeboka. I Ruth Seierstad Stokke & E. S. Tønnessen (Red.), *Møter med barnelitteratur: Introduksjon for lærere*. (2. utg., s. 149-172). Universitetsforlaget.
- Opinion. (2022). *Befolkningens holdninger til lhbtqi-personer*.
<https://www.bufdir.no/Bibliotek/Dokumentside/?docId=BUF00005535>
- Pasientorganisasjonen for kjønnsinkongruens. (u.å.). *Grunnleggende begreper og termer*. Hentet 21.april 2023 fra <https://kjønnsinkongruens.no/ressurser/begreper/>
- Patton, J. R., Kauffman, J. M., Blackbourn, J. M. & Brown, G. B. (1991). *Exceptional children in focus* (5. utg.). Macmillan Publishing Company.
- Pike, O. (u.å.). *About Pop`n`Olly*. Pop`n`Olly. Hentet 11.april 2023 fra <https://www.popnolly.com/about>
- Postholm, M. B. & Jacobsen, D. I. (2018). *Forskningsmetode for masterstudenter i lærerutdanning*. Cappelen Damm Akademisk.
- Queensland Government. (2021, 29.januar). *Social and emotional difficulties*.
<https://education.qld.gov.au/students/students-with-disability/supports-for-students-with-disability/social-and-emotional-difficulties>
- Rogers, A. & Pilgrim, D. (2010). *A Sociology of Mental Health and Illness* (4. utg.). Open University Press.
- Røthing, Å. (2007). Homonegativisme og homofobi i klasserommet. *Tidsskrift for Ungdomsforskning*, 7(1), 27-51.
<https://journals.oslomet.no/index.php/ungdomsforskning/article/view/1098>
- Røthing, Å. & Svendsen, S. H. B. (2009). *Seksualitet i skolen. Perspektiver på undervisning*. Cappelen Damm akademisk.
- Savin-Williams, R. C. & Ream, G. L. (2003). Suicide attempts among sexual-minority male youth. *Journal of Clinical Child & Adolescent Psychology*, 32(4), 509-522.
https://doi.org/10.1207/s15374424jccp3204_3
- Seligman, M. E. P. (2011). *Flourish: A visionary new understanding of happiness and well-being*. Nicholas Brealy Publishing.
- Skeiv Ungdom. (u.å.). *Skeiv fra A-Å*. Skeiv Ungdom <https://skeivungdom.no/skeiv-a-a/#L>
- Snapp, S. D., Burdge, H., Licona, A. C., Moody, R. L. & Russell, S. T. (2015). Students' Perspectives on LGBTQ-Inclusive Curriculum. *Equity & Excellence in Education*, 48(2), 249-265. <https://doi.org/10.1080/10665684.2015.1025614>
- Stokke, M., Lundhaug, K., Hammeren, G., Solberg, A. & Steinland, V. (2018). *Skeives levekår i Agder. En kvantitativ og kvalitativ kartlegging*

- <https://www.ostforsk.no/publikasjoner/skeives-levekar-i-agder-en-kvantitativ-og-kvalitativ-kartlegging/>
- Stokke, R. S. (2022). Bildeboka. I Ruth Seierstad Stokke & E. S. Tønnessen (Red.), *Møter med barnelitteratur: Introduksjon for lærere*. (2. utg., s. 247-266). Universitetsforlaget.
- Stuen, E. A. W. (2021). Unge gutter bruker skjellsord som humor. *Kilden*.
<https://kjonnsforskning.no/nb/2021/06/unge-gutter-bruker-skjellsord-som-humor>
- Svendsen, S. H. B. & Rudi, I. B. (2020, 30. januar). *Normer for kjønn og seksualitet*. NDLA.
<https://ndla.no/article/48>
- Sørli, M.-A. & Nordahl, T. (1998). *Problematferd i skolen. Hovedfunn, forklaringer og pedagogiske implikasjoner*. (NOVA Rapport 12a/98). Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring.
- Tiby, E. & Sorberg, A.-M. (2006). *En studie av homofoba hatbrott i Sverige*. Forum for levande historia. <https://www.levandehistoria.se/material/en-studie-av-homofoba-hatbrott-i-sverige>
- Tørnby, H. (2020). De magiske bildebøkene. *Oslomet*. <https://www.oslomet.no/om/nyheter/de-magiske-bildebokene>
- Widén, P. (2015). Kvalitativ textanalys. I A. Fejes & R. Thornberg (Red.), *Handbok i kvalitativ analys* (2. utg., s. 176-193). Liber.
- World Health Organization. (u.å.). *Adolescent health*. Hentet 22. mars 2023 fra https://www.who.int/health-topics/adolescent-health#tab=tab_1
- Waagaard, M. R. (2022). *På skeive premisser. En diakron diskursanalyse av anmeldelser av et utvalg norske barnebøker med skeive hovedpersoner fra 1982 til 2021* [Masteroppgave, Universitetet i Oslo]. DUO Vitenarkiv.
<https://www.duo.uio.no/bitstream/handle/10852/96449/1/NOR4490-Marte-Rygnestad-Waagaard-.pdf>

8 Vedlegg til selvplagiering

Jeg har benyttet tekst fra min semesteroppgave i PED533 følgende steder:

- Innledning: s. 8.
- Teoretisk og empirisk grunnlag: s. 24, s. 25, s. 26.